

A-944 c22

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

PREFERENCJE TURYSTYCZNE MŁODYCH

MAŁŻEŃSTW

/II etap badań/

Praca zbiorowa wykonana
w ramach CPBP 08.06.

"Turystyka jako czynnik
rozwoju społeczno-gospo-
darczego", pod kierunkiem
naukowym i redakcją
doc. dr hab. Henryka Mruka

Poznań, czerwiec 1987 roku

Autorzy opracowania:

- doc. dr hab. Henryk Mruk - wstęp, rozdział 1, zakończenie,
redakcja całości pracy
- dr Piotr Rzepczyński - rozdział 3, rozdział 4
- mgr Grzegorz Cieloch - rozdział 2, rozdział 5
- mgr Marzena Pinkowska - rozdział 6

S p i s t r e ś c i

	Str.
1. W s t ę p.....	4
2. Charakterystyka badanych gospodarstw domowych młodych małżeństw.....	7
3. Preferencje urlopowe młodych małżeństw.....	26
3.1. Zakres uczestnictwa młodych małżeństw w turys- tyce w ramach zajęć urlopowych.....	26
3.2. Terminy wypoczynku urlopowego i jego długość..	38
3.3. Miejsce wypoczynku urlopowego.....	46
3.4. Wypoczynek urlopowy młodych małżeństw w świetle ich subiektywnych opinii i ocen.....	53
4. Uwarunkowania i motywy uczestnictwa w turystyce międzynarodowej.....	62
5. Preferencje w zakresie wypoczynku sobotnio-niedziel- nego i codziennego.....	77
6. Analiza wielkości wydatków na turystykę.....	91
7. Zasoby i zamiary zakupu dóbr trwałego użytku zwią- zanych z turystyką.....	96
8. Zakończenie.....	119
9. Bibliografia.....	122
10. Spis tabel.....	124
11. Spis wykresów.....	129

1. Wstęp

Niniejsze opracowanie jest kontynuacją badań rozpoczętych w 1986 roku i zawiera wyniki ankiety przeprowadzonej w 1987 roku a dotyczącej postawionego celu badawczego. Cel ten zakładał określenie preferencji turystycznych gospodarstw domowych młodych małżeństw. W Polsce obserwuje się bardzo silny przyrost naturalny, jeden z najwyższych w krajach europejskich. Fakt ten powoduje wiele konsekwencji dla funkcjonowania rynku dóbr i usług turystycznych. Przede wszystkim bardzo liczny - w stosunku do ogółu ludności - jest segment gospodarstw domowych młodych małżeństw. Uzasadnia to w pełni celowość prowadzenia badań nad tą liczną grupą gospodarstw. Po zbadaniu oczekiwań i preferencji turystycznych młodych małżeństw łatwiej kształtować ich zachowania oraz skuteczniej można dobierać instrumenty polityki gospodarczej, rynkowej czy turystycznej.

Wysoki przyrost naturalny pojawia się - co jest zupełnie zrozumiałe i naturalne - w gospodarstwach domowych młodych małżeństw. Wychowywanie i opieka nad dziećmi wymaga nakładów czasowych oraz finansowych. W takiej sytuacji wydatki na dobra i usługi turystyczne mogą być traktowane jako drugoplanowe. Tym bardziej uzasadnione jest podejmowanie takich badań w warunkach ekonomiczno-demograficznych Polski.

Postawiony cel badawczy oraz przyjęta metoda przesądza o zakresach opracowania. Badania prowadzone były wśród gospodarstw miejskich /poszczególne dzielnice miasta Poznania/ w latach 1985-1987. Horyzont czasowy rozszerzony został poprzez rozpoznanie przeszłości oraz zapytywanie o zamiary zakupów w przyszłości.

Podmiotem badań były gospodarstwa domowe młodych małżeństw zawarte w mieście Poznaniu w 1985 roku i spełniające przyjęte wcześniej kryteria. Zakres przedmiotowy obejmował szeroko rozumiane uwarunkowania preferencji związanych z popytem na dobra i usługi turystyczne.

Zródłem informacji - poza istniejącą literaturą - były badania prowadzone wśród członków panelu gospodarstw domowych młodych małżeństw. Utworzony w 1986 roku panel tych gospodarstw obejmuje młode małżeństwa, zawarte i zamieszkałe na terenie miasta Poznania. Regularne badania ankietowe prowadzone w tej grupie gospodarstw pozwoliły na wyodrębnienie czynników i określenie preferencji turystycznych a także - poprzez powtarzanie badań - uchwycenie zmian w przekroju czasowym. Bliska i stała współpraca z panelem pozwoliła na pogłębienie tematyki badań oraz jej uzupełnianie w kolejnych badaniach. Wylosowana liczba gospodarstw /ponad 500/ gwarantuje pełną reprezentatywność dla ogółu takich gospodarstw miejskich w Poznaniu a także pozwala na postawienie hipotezy, że wyniki badań będą reprezentatywne w skali całego kraju.

Niniejsze opracowanie zawiera wyniki kolejnych badań ankietowych przeprowadzonych w powyższym panelu gospodarstw domowych w 1987 roku. Jest to zatem drugi etap badań, który zawiera opis wyników a także syntezę z badań pierwszego oraz drugiego etapu.

Całość rozważań w drugim etapie badań obejmuje sześć rozdziałów, wyczerpujących tematykę zawartą w kwestionariuszu ankietowym.

Rozdział pierwszy poświęcony został omówieniu metody badań, sposobowi losowania próby, zastosowanego kwestionariusza ankietowego oraz scharakteryzowaniu cech społeczno-ekonomicznych badanych gospodarstw domowych młodych małżeństw.

W rozdziale drugim analizowane są preferencje turystyczne związane z wykorzystaniem urlopów. Natomiast rozdział trzeci zawiera omówienie uwarunkowań oraz motywów uczestniczenia badanych gospodarstw w turystyce międzynarodowej.

Preferencje turystyczne w odniesieniu do wypoczynku sobotnio-niedzielnego oraz codziennego stanowią przedmiot rozważań zawartych w rozdziale czwartym.

Kolejny, piąty rozdział traktuje o poziomie ~~era~~ wydatków związanych z turystyką.

Rozdział ostatni, szósty, poświęcony został omówieniu poziomowi zasobów sprzętu turystycznego w gospodarstwach domowych młodych małżeństw a także określeniu zamiarów zakupu dóbr trwałego użytku związanych z turystyką.

2. [REDACTED] Charakterystyka badanych gospodarstw domowych
młodych małżeństw.

Liczba zawieranych małżeństw

Społeczeństwo Polski charakteryzuje się bardzo wysokim - w porównaniu z innymi krajami Europy - przyrostem naturalnym. Stanowi to cechę szczególną potencjału demograficznego naszego kraju. Jest to również istotna przesłanka kształtowania poziomu i struktury popytu konsumpcyjnego oraz zachowań gospodarstw domowych, które rozumiane są tutaj jako:

- określenie pilności i kolejności potrzeb popartych siłą nabywczą,
- podejmowanie decyzji o nabyciu określonych towarów i usług dla zaspokojenia potrzeb,
- intensywności i warunków korzystania z tych towarów.

W prowadzonych badaniach, zgodnie z przyjętymi celami, zachowania gospodarstw domowych młodych małżeństw odnoszone są do sfery dóbr i usług turystycznych. Badania bazują na wykorzystaniu metody badań panelowych i są kontynuacją badań przeprowadzonych w 1986 roku na obszarze miasta Poznania¹.

Zmiany w ilości gospodarstw domowych młodych małżeństw są silnie powiązane z tendencjami w zakresie ilości zawieranych związków. Liczba zawieranych małżeństw w Polsce jest

¹ Szczegółowa charakterystyka metody oraz przebiegu badań w I etapie zawarta jest w pracy: Preferencje turystyczne młodych małżeństw / I etap badań/; praca zbiorowa pod red. H. Mruka, Poznań 1986, AE w Poznaniu. maszynopis powielony. Stąd też w tej części metodyka badań omówiona będzie jedynie skrótowo.

Tabela 2.1

Ludność Polski i małżeństwa nowo zawarte w latach 1975 - 1985

Lata	Ludność ogółem /w tys./	Dynamika 1975 = 100	Małżeństwa nowo zawarte		
			Ogółem /w tys./	na 1000 ludności	Dynamika 1975 = 100
1975	34 185	.	330,8	9,7	.
1976	34 528	101,0	326,7	9,5	98,8
1977	34 850	101,9	326,3	9,4	98,6
1978	35 081	102,6	327,2	9,3	98,9
1979	35 414	103,6	319,0	9,0	96,4
1980	35 735	104,5	307,4	8,6	92,9
1981	36 062	105,5	322,7	8,9	97,5
1982	36 399	106,5	315,8	8,7	95,5
1983	36 745	107,5	305,9	8,3	92,5
1984	37 063	108,4	285,3	7,7	86,2
1985	37 341	109,2	266,8	7,2	80,7

Zródło: Roczniki Statystyczne GUS za lata 1977-1986, Warszawa

bardzo silnie związana ze strukturą wieku ludności. Wyjątkowa nieregularność kształtu piramidy wieku ludności w naszym kraju wpływa na wahania w liczbie zawieranych małżeństw. Jak obrazują to dane zawarte w tabeli, najwyższa liczba zawartych małżeństw przypadła na rok 1975 i od tego momentu obserwowany jest systematyczny spadek ich liczby. Wartym odnotowania jest fakt, że dynamika liczby zawieranych małżeństw była prawie dwukrotnie wyższa w mieście Poznaniu niż przeciętnie w kraju, co - w świetle podanych tendencji demograficznych - nie budzi zdumienia. Najbliższe lata przynoszą niewielki spadek liczby zawieranych małżeństw aż do chwili, kiedy odpowiedni wiek osiągną kolejne roczniki wyżu demograficznego.

Wartą odnotowania, ale także obserwowania i badania jest wyraźna wzrostowa tendencja ilości małżeństw rozwiązywanych i wpływu tych zmian na poziom oraz strukturę popytu, szczególnie w odniesieniu do dóbr trwałego użytku. Nie znany jest na razie wpływ faktu rozpadania się gospodarstw domowych na zachowania turystyczne. Trudno tutaj stawiać jakąkolwiek hipotezę co do kierunku i skali tych zmian, bowiem nie ulega wątpliwości, że rozwiązanie gospodarstwa przekształca dotychczasowe zachowania konsumpcyjne a także zmienia zakres i intensywność wykorzystania posiadanego sprzętu turystycznego.

Dobór próby gospodarstw domowych młodych małżeństw

W celu przeprowadzenia badań w zakresie uwarunkowań społeczno-ekonomicznych preferencji turystycznych gospodarstw młodych małżeństw, dobrano próbę takich podmiotów. Zgodnie z postawionym celem i przyjętymi założeniami, chodziło o obserwację miejskich

gospodarstw domowych. Stąd też badania przeprowadzone zostały na obszarze miasta Poznania. Losowanie próby małżeństw poddanych badaniom oparto o dane zawarte w księgach głównych Urzędu Stanu Cywilnego miasta Poznania. Dobór próby następował w drodze losowania gospodarstw z 9 ksiąg głównych, które zostały wypełnione w 1984 roku informacjami szczegółowymi o zawartych w tym okresie małżeństwach. Przyjęto założenie, że każde z dobranych gospodarstw spełniać będzie następujące kryteria:

- każdy z małżonków charakteryzuje się niższym niż 30 lat wiekiem w chwili zawierania małżeństwa,
- małżeństwo było zawierane po raz pierwszy i nadal istnieje,
- małżonkowie zamieszkują na terenie miasta Poznania.

W 1984 roku liczba zawartych małżeństw wynosiła 429,2. Dobór próby następował w ten sposób, że z każdej z 9 ksiąg losowano - poczynając od innej liczby początkowej - co drugie małżeństwo. Taki interwał losowania przyjęto w wyniku tego, że znaczna część dobieranych małżeństw nie spełniała któregoś z przyjętych wcześniej kryteriów. Z wylosowanej próby wyeliminowano następujące ilości respondentów:

- 903 /tj 42%/ z uwagi na kryterium wieku,
- 1126 /53%/ z uwagi na kryterium miejsca zamieszkania,
- 689 /33%/ z uwagi na wcześniejszy rozwód jednego lub obojga małżonków,
- 189 /8,8%/ - to wdowy lub wdowcy¹.

¹ Jako 100% potraktowano liczby 2146 małżeństw / połowa - co drugie - z 4292 małżeństw zawartych w 1984 roku w Poznaniu/

Warto dodać, że niektóre z małżeństw nie spełniały dwóch a nawet więcej przyjętych kryteriów. W momencie wylosowania małżeństwa, które nie spełniało kryterium, przyjmowano małżeństwo następne w kolejności. Zdając sobie sprawę z faktu, że nie wszyscy wylosowani wyrażą zgodę na udział w badaniach, wylosowana próba wynosiła 1271 gospodarstw. Z tej grupy utworzono panel gospodarstw domowych młodych małżeństw obejmujący 500 podmiotów. Do badań przyjmowano kolejne gospodarstwa domowe, uszeregowane według dzielnic miasta Poznania w taki sposób, aby zachować wylosowaną strukturę przestrzenną. W trakcie prowadzenia badań okazało się, że 1,8% małżeństw wyjechało z Poznania, albo nie można ustalić ich aktualnego adresu. W 22 przypadkach /1,7%/ gospodarstwa odmówiły zgody na udział w badaniach. Natomiast 4 małżeństwa zostały rozwiązane przez rozwód. W tej sytuacji nie zostało wykorzystanych 560 wylosowanych adresów / ponad 44%/.

Ocena reprezentatywności próby.

Dokonanie oceny reprezentatywności wylosowanej próby jest poważnie utrudniona z uwagi na brak danych o ilości i strukturze gospodarstw domowych młodych małżeństw spełniających wszystkie wymienione kryteria. Informacja statystyczna zawiera jedynie dane o liczbie zawieranych małżeństw w ogóle. Natomiast w badaniach przeprowadzanych wcześniej przyjmowano różne kryteria doboru. Z tych powodów nie ma możliwości szczegółowego rozpatrzenia zagadnienia reprezentatywności wylosowanej próby. Warto jednak podkreślić, że badana próba gospodarstw domowych młodych małżeństw stanowi tak dużą część populacji generalnej, że gwarantuje to w zasadzie reprezentatywność badań. Ankietowaniem

objęto bowiem ponad 11% ogółu małżeństw zawartych w 1984 roku w mieście Poznaniu. Gdyby to odnieść do liczby małżeństw spełniających przyjęte kryteria, wówczas odsetek ten byłby znacznie /nawet kilkakrotnie/ wyższy. Dodatkowym uzasadnieniem reprezentatywności próby są dane dotyczące rozkładu zawieranych małżeństw według przekroju miesięcznego oraz w układzie dzielnic miasta Poznania. Porównanie struktur populacji generalnej oraz wylosowanej próby gospodarstw domowych młodych małżeństw wskazuje, że nie ma w tym zakresie poważniejszych odchyleń. Fakt ten można uznać jako przemawiający za uznaniem reprezentatywności badań. W tym fragmencie rozważań należy odnieść się do kwestii możliwości uogólnienia wyników badań na całą populację gospodarstw młodych małżeństw. Po pierwsze należy sobie wyjaśnić, że ściśle jest zdefiniowane tutaj gospodarstwo jako podmiot badania. Zatem wyniki mogą być odnoszone jedynie do gospodarstw nowo powstałych a nie gospodarstw już istniejących od kilku lat, ^{chociaż} także zaliczanych potocznie do grupy młodych małżeństw. Niewątpliwie trudniej przesądzić, czy wyniki badań reprezentatywne są dla obszaru całego kraju. Z pewnością wyniki nie są reprezentatywne dla obszaru wsi, gdzie preferencje turystyczne tych gospodarstw kształtują się odmiennie od preferencji gospodarstw miejskich. Trudno również założyć, że preferencje te nie są zróżnicowane między poszczególnymi miastami. Oznacza to, że uogólnienie wyników za całą populację miejskich gospodarstw młodych małżeństw wymaga pewnej ostrożności. W drugim badaniu ankiety uzyskano od 478 gospodarstw domowych, przy czym kilka ankiet spłynęło po rozpoczęciu przetwarzania komputerowego i zostały one wykorzystane przy opracowaniu technik

ręczną pytań dotyczących zasobów dóbr trwałego użytku.

Kwestionariusz ankietowy.

Kolejne badanie ankietowe wśród grupy gospodarstw domowych młodych małżeństw przeprowadzone zostało przy wykorzystaniu kwestionariusza nazwanego MM - 2. Przed przystąpieniem do badań zasadniczych, analogicznie jak w badaniu poprzednim, dokonano sprawdzenia proponowanych pytań w drodze ankiety pilotażowej wypełnionej wśród 20 gospodarstw młodych małżeństw studenckich. Po uzyskaniu odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie pilotażowej opracowano ostateczną wersję kwestionariusza ankietowego, który był podstawą uzyskania informacji źródłowych. Kwestionariusze ankietowe opatrzone były jedynie stałymi numerami panelowymi, co gwarantowało respondentom zachowanie anonimowości, zadeklarowanej w słowie wstępnym.

Pierwsza strona kwestionariusza poświęcona została zapytaniom dotyczącym sprzętu turystycznego. W pierwszym pytaniu umieszczono tabelkę, w której wyszczególniono 20 pozycji trwałych dóbr turystycznych. Zapytywano respondentów o zasoby tych artykułów prosząc o wpisanie ilości posiadanych egzemplarzy, roku nabycia danego dobra oraz ceny detalicznej. Ponadto zapytywano o możliwość wypożyczania każdego z wymienionych dóbr podając różne możliwości pożyczania w gotowych wariantach odpowiedzi. Zapytywano również o zamiary nabycia sprzętu turystycznego. Respondenci wpisywali przewidywany rok nabycia danego artykułu oraz wypowiadali się na temat preferowanej kolejności nabycia poszczególnych artykułów. W uzupełnieniu tej tematyki zapytywano także

o zamiary zakupu innych /pozaturystycznych/ dóbr trwałego użytku. Kolejne pytania związane były z ilością dni urlopu oraz preferencjami dotyczącymi okresów jego wykorzystania. Zapytywano również gospodarstwa domowe na temat preferencji przestrzennych związanych ze spędzaniem urlopu. W kilku pytaniach badano czynniki, które wpływają na decyzje respondentów związane z czasem i miejscem spędzania urlopów.

W drugiej części ankiety znalazła się tematyka dotycząca uprawiania turystyki oraz zagospodarowania czasu w soboty i niedziele. Respondenci w ośmiu pytaniach wypowiadali się na temat preferencji związanych z częstotliwością oraz formami turystyki i wypoczynku weekendowego.

W trzeciej części kwestionariusza zamieszczonych zostało sześć pytań dotyczących turystyki międzynarodowej. Zapytywano respondentów o kierunki, częstotliwość oraz formy wyjazdów zagranicznych. Pytania te miały również na celu zbadanie opinii oraz poznanie preferencji związanych z turystyką międzynarodową.

Należy przy tym pamiętać, że wyjazdy takie są niekiedy dla młodych gospodarstw domowych okazją do uzyskania dodatkowych funduszy poprzez udział w drugim obiegu dochodów i gospodarce równoległej.

W czwartej, ostatniej części ankiety umieszczono cztery pytania dotyczące charakterystyki gospodarstwa domowego. W zasadzie były to pytania dotyczące sytuacji dochodowej oraz demograficznej.

Są to dwa obszary podlegające silnej zmienności w gospodarstwach domowych młodych małżeństw. Pozostałe cechy respondentów zapisane zostały w badaniu przeprowadzonym przy wykorzystaniu kwestio -

nariusza MM-1. Zastosowanie metody badań panelowych pozwoliło tym samym na skoncentrowanie się na zagadnieniach merytorycznych. W pierwszym etapie cyklu trwania gospodarstwa obserwuje się gwałtowne powiększanie rodziny oraz zmianę jej sytuacji dochodowej. Z tego względu te właśnie zagadnienia objęte zostały badaniami w zespole cech ekonomiczno-demograficznych.

W sumie kwestionariusz ankietowy składał się z 33 pytań, z czego 22 pytania miały charakter pytań zamkniętych / z gotowymi wariantami odpowiedzi/, natomiast 11 pytań to pytania otwarte. Należy przy tym podkreślić, że zawarta na pierwszej stronie kwestionariusza tabelka równoważyła co najmniej kilkadziesiąt pytań jednostkowych.

Charakterystyka demograficzna respondentów.

Analiza relacji wieku małżonków w utworzonym panelu gospodarstw domowych młodych małżeństw potwierdza fakt, że mężczyźni zwykle są nieco starsi od kobiet. Taka zależność występowała wśród 66% badanej zbiorowości. W 15% przypadków żona była starsza od męża, natomiast w 19% gospodarstw małżonkowie znajdowali się w równym wieku.

Poziom i struktura popytu zgłaszanego przez gospodarstwo domowe uzależnione są także od ilości posiadanych dzieci. Czynnik ten jest niewątpliwie bardzo istotny w przypadku omawiania popytu na dobra i usługi turystyczne. Ilość oraz wiek wychowywanych dzieci wpływają na mobilność członków gospodarstwa oraz na ich preferencje związane z formami i okresem wypoczynku. W badanej grupie gospodarstw 70,8% posiadało jedno dziecko, a

12,3% posiadało dwoje dzieci. Natomiast 16,6% nie posiadało dzieci w czasie prowadzenia badania.

Każde z badanych gospodarstw, znajdując się w początkowej fazie swego istnienia, planuje określoną wielkość własnej rodziny, jako swego rodzaju model docelowy. Najczęściej respondenci planowali posiadanie dwojga dzieci /70,5%/, a 14,7% troje dzieci, podczas gdy 12,9% - jedno dziecko.

Warto przy tym podkreślić, że planowana ilość dzieci była ujemnie skorelowana z poziomem wykształcenia. Oznacza to, że w miarę wzrostu poziomu wykształcenia planowano mniejszą ilość dzieci w gospodarstwie domowym.

Tabela 2.2.

Gospodarstwa domowe młodych małżeństw według wieku
głowy gospodarstwa

	Ogółem	Wiek głowy gospodarstwa /mąż/				
		19 i mniej	20-23	24-27	28-31	Brak danych
		w odsetkach				
Ogółem badane gospodarstwa	100,0	00,0	22,4	51,6	25,5	00,5

Zródło: przeliczenia własne na podstawie badań ankietowych

Tabela 2.3.

Liczebność badanych gospodarstw domowych

Ogółem	Liczebność gospodarstwa				
	Dwoje	Troje	Czworo	Pięcioro	Brak
	w odsetkach				
100,0	16,6	70,9	12,3	00,2	09,0

Zródło: jak w tabeli 2.2.

Tabela 2.4.

Liczba posiadanych dzieci w badanych gospodarstwach

Ogółem	Ilość dzieci				
	nie ma	1	2	więcej 2	Brak
	w odsetkach				
100,0	16,6	70,9	12,3	00,2	00,0

Zródło: jak w tabeli 2.2.

Tabela 2.5.

Wiek dzieci w badanych gospodarstwach młodych małżeństw

Wiek dzieci							
do 6 m-cy	6-12 m-cy	13-18 m-cy	19-24 m-cy	2-3 lat	3-5 lat	Powyżej 5 lat	Brak danych
w odsetkach							
68,0	12,0	17,3	16,9	09,6	33,7	01,0	05,1

Zródło: jak w tabeli 2.2

W kolejnym roku badania zmieniła się struktura wiekowa i demograficzna badanych gospodarstw. Wśród respondentów nie było nikogo w wieku poniżej 19 lat. Znacznie zwiększyła się też liczba gospodarstw posiadających dzieci, w tym również dwoje i więcej. Prawie w trzech czwartych badane gospodarstwa były już trzyosobowe. Prawie połowa dzieci znajdujących się wśród panelu młodych małżeństw przyszła na świat w ostatnim roku i dlatego znaczny ich odsetek był w wieku kilku miesięcy. Jest to istotny czynnik kształtowania popytu na dobra i usługi turystyczne. Dzieci, a szczególnie te najmłodsze, stanowią istotne ograniczenie co do mobilności gospodarstw domowych w czasieⁱ przestrzeni.

Charakterystyka społeczna panelu.

Ocena cech społecznych badanych gospodarstw domowych odnosić się będzie do analizy poziomu wykształcenia oraz struktury zawodowej. W przyjętej do badania próbie dominowały gospodarstwa domowe legitymujące się wykształceniem średnim oraz zasadniczym

zawodowym - stanowiły one ponad 80% całej grupy. Najniższy był udział gospodarstw, w których małżonkowie ukończyli jedynie szkołę podstawową /około 5%/ oraz posiadali wykształcenie wyższe /około 13%/. W zdecydowanej większości partnerzy charakteryzowali się identycznym lub zbliżonym poziomem wykształcenia - odnotowano to w przypadku 57,3% badanych. Natomiast w 17,1% gospodarstw mąż legitymował się wyższym poziomem wykształcenia niż żona, a w 25,6% przypadkach zaistniała sytuacja odwrotna /żona posiadała wyższe wykształcenie niż mąż/.

Analiza próby według zajmowanych zawodów wskazuje, że w badaniu dominowały osoby zatrudnione na stanowiskach robotniczych /32,3% kobiet oraz 56,5% mężczyzn/. Ponad 27% kobiet oraz 5% mężczyzn zaliczyło się do grupy pracowników umysłowych. Na podkreślenie zasługuje fakt, że około 8% mężczyzn i kobiet tworzących wylosowane gospodarstwa domowe nie zakończyło jeszcze swojej edukacji. Jest to zrozumiałe z uwagi na młody wiek badanych. W dalszych badaniach zmieniać się będzie struktura społeczna panelu, stosownie do kończenia edukacji oraz pełnego angażowania się w życie gospodarcze kraju. Prawie 62% badanych gospodarstw zamieszkiwało wspólnie ze swoimi rodzicami.

Charakterystyka ekonomiczna gospodarstw domowych.

Poziom dochodów gospodarstwa domowego jest podstawowym czynnikiem decydującym o rozmiarach oraz kierunkach wydatkowania posiadanych funduszy nabywczych. Nie ulega wątpliwości, że zmiana ta odgrywa podstawową rolę w kształtowaniu wydatków na dobra i usługi turystyczne.

Tabela 2.6.

Rozkład badanych gospodarstw według poziomu wykształcenia

	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa /maż/					
		Podsta- wowe	Zasad. zawod.	śred- nie	Blice- alne	Wyższe	Brak danych
		w odsetkach					
Ogółem ba- dane gospodar- stwa	100,0	04,6	36,6	45,6	00,5	12,5	00,2

Zródło: jak w tabeli 2.2

Tabela 2.7.

Miejsce zamieszkania badanych gospodarstw domowych

Ogółem	Zamieszkiwanie z rodzicami		
	Tak	Nie	Brak danych
	w odsetkach		
100,0	61,9	35,9	02,0

Zródło: jak w tabeli 2.2.

Tabela 2.8.

Badane gospodarstwa według zawodu głowy gospodarstwa

	Ogółem	Zawód głowy gospodarstwa /mąż/											
		Inżyn. Techn.	Prac. umysł.	Robot- nik	Rzemie- ślnik	Wolny zawody	Lekarz Por.- med.	Nau- czy- ciel	Uczy się	Inne	Bez zawodu	Milic. żołn.	Brak danych
		w odsetkach											
Ogółem badane gospo- darstwa	100,0	23,9	05,1	49,0	04,6	01,4	01,9	01,9	08,4	01,0	00,2	00,7	01,9

Zródło: jak w tabeli 2.2.

Dotychczasowe badania wskazują nawet na występowanie wysokiej elastyczności popytu turystycznego względem dochodów. Wydatki turystyczne przyrastają szybciej niż proporcjonalnie przy wzroście dochodów ponad pewne granice progowe, ale też spadają szybciej niż proporcjonalnie, jeśli obserwujemy poważniejsze zmniejszenie się dochodów.

Zanim przedstawione zostaną wyniki badań dotyczące poziomu i rozkładu dochodów warto zaznaczyć, że gospodarstwa domowe znajdujące się w pierwszym etapie swego cyklu rozwojowego nie osiągały z reguły zbyt wysokich dochodów. Jednakże często, z uwagi na małą liczebność rodziny oraz pomoc finansową rodziców - poziom dochodów przeliczany na 1 osobę jest wyższy niż w początkowej fazie drugiego etapu w cyklu trwania.

Rozkład dochodów miesięcznych w panelu gospodarstw domowych młodych małżeństw miasta Poznania nie odbiegał swoim kształtem od rozkładu dochodów obserwowanego w innych badaniach, dotyczących także innych grup społeczno-ekonomicznych. Rozkład ten cechował się niewielką asymetrią prawostronną. Najwięcej było zatem gospodarstw, które uzyskiwały dochody skupione wokół średniej arytmetycznej, natomiast malał odsetek gospodarstw domowych posiadających dochody coraz wyższe. W przedziale miesięcznych dochodów między 15 a 20 tysięcy złotych na gospodarstwo znalazło się 21,7% badanych. W skrajnym przedziale o dochodach najniższych /do 10 tysięcy/ zaobserwowano 2,2 gospodarstw. Natomiast dochody najwyższe przekraczające 30 tysięcy złotych miesięcznie posiadało 17,2% członków panelu. Wskazuje to na wzrost dochodów badanych gospodarstw w ostatnim roku.

Tabela 2.9.

Rozkład badanych gospodarstw według poziomu dochodu miesięcznego

Ogółem	Dochód gospodarstwa / w zł/													
	10000 mniej	10001 15000	15001 20000	20001 25000	25001 30000	30001 35000	35001 40000	40001 50000	50001 60000	60001 70000	70001 80000	Powyż. 80000	Brak danych	
	w odsetkach													
	100,0	02,2	13,7	21,7	20,5	23,5	04,6	06,3	03,6	01,2	01,0	00,5	00,0	01,2

Źródło: jak w tabeli 2.2.

Tabela 2.10

Korzystanie z pomocy finansowej przez badane gospodarstwa
domowe

Ogółem	Pomoc rodziców dla dzieci		
	tak	nie	brak danych
100,0	53,5	32,5	14,0

Zródło: jak w tabeli 2.2.

Wartym odnotowania jest fakt, że zaobserwowano korelację dodatnią między poziomem wykształcenia a wysokością uzyskiwanych dochodów w badanej grupie gospodarstw domowych. Średnie dochody w rodzinach legitymujących się wykształceniem wyższym były większe niż w gospodarstwach o niższym poziomie wykształcenia jego członków.

Ponad połowa badanych gospodarstw domowych młodych małżeństw utrzymywała się z pracy obojga małżonków /56% ogółu/. Niespełna trzecia część /29,5%/ gospodarstw dysponowała dochodami dostarczanyymi przez mężczyznę. W tych rodzinach kobieta przebywała zwykle na urlopie macierzyńskim i wychowawczym, przewidując powrót do pracy zawodowej w najbliższej przyszłości. Niewielki odsetek gospodarstw /6,5%/ utrzymywał się z dochodów dostarczanych przez kobiety /dotyczyło to przypadków kontynuowania nauki lub odbywania służby wojskowej przez mężczyzn/. Zbliżony odsetek - 6,3% - stanowiły małżeństwa będące na całkowitym utrzymaniu rodziców /dotyczyło to w zasadniczej mierze małżeństw

studenckich/.

Na podkreślenie zasługuje także fakt, że znaczna część badanych respondentów korzystała z pomocy ekonomicznej rodziców oraz krewnych. Pomoc ta miała nie tylko charakter finansowy, ale również rzeczowy. Wiele gospodarstw domowych pozostawało na częściowym utrzymaniu rodziców w zakresie wyżywienia a także wspomaganych było darowiznami dóbr nieżywnościowych. Można szacować, że około połowy gospodarstw domowych młodych małżeństw korzysta z różnorodnych form pomocy ekonomicznej, udzielanej przez gospodarstwa rodziców lub krewnych. Według opinii badanych 53,5 gospodarstw młodych małżeństw korzystało z pomocy finansowej swoich rodziców.

Zaprezentowane rozważania pozwoliły na dokonanie oceny przeprowadzonych badań w drugim etapie oraz scharakteryzowanie próby gospodarstw domowych młodych małżeństw z punktu widzenia ich cech ekonomicznych, społecznych i demograficznych. Dalsza analiza, obejmująca szczegółowe wypowiedzi respondentów dotyczące badanej grupy zagadnień, opierać się będzie o przetworzone informacje pochodzące od scharakteryzowanej grupy gospodarstw domowych.

3. Preferencje urlopowe młodych małżeństw

3.1. Zakres uczestnictwa młodych małżeństw w turystyce w ramach zajęć urlopowych

Jednym z podstawowych czynników wpływających na formy spędzania urlopu jest jego długość. Posiadanie dłuższego urlopu powinno nie tylko pozwalać na większe urozmaicenie form wypoczynku, ale również pozwolić na wyeksponowanie roli wypoczynku wśród innych zajęć urlopowych. To ostatnie zagadnienie jest szczególnie ważne wobec możliwości do zaobserwowania renaturalizacji spożycia niektórych usług, spowodowanej niskimi dochodami ludności, a powodującej przeznaczanie części czasu wolnego, w tym również urlopu na wykonywanie prac związanych z funkcjonowaniem gospodarstwa domowego /np. drobne naprawy sprzętu gospodarstwa domowego, remonty mieszkania itp./.

Z ^{tego} punktu widzenia sytuację respondentów objętych badaniami ankietowymi ocenić można jako dobrą / tabela 3.1/. Ponad 62% mężczyzn dysponowało urlopem co najmniej trzytygodniowym, a ponad 23% urlopem w granicach od dwóch do trzech tygodni w roku. Mniej niż 1% mężczyzn nie dysponował w ogóle urlopem. Nieco krótsze urlopy posiadały kobiety, jednakże 46% ich liczby przebywało na urloпах związanych z wychowywaniem dziecka. Urlopami o dowolnie ustalonej długości dysponowało 2,4% mężczyzn oraz 1,4% kobiet. Największy odsetek gospodarstw 40,9%, przeznaczał około dwóch tygodni na turystyczne formy wypoczynku. /Tabela 3.2./

Tabela 3.1

Struktura długości urlopu w badanej zbiorowości gospodarstw domowych

Lp.	Długość urlopu w dniach	Odsetek respondentów	
		M	K
	Ogółem	100,0	100,0
1	0	0,9	1,2
2	1 - 14	6,9	5,3
3	15 - 17	3,3	2,6
4	18 - 20	19,7	10,1
5	21 i więcej	62,6	26,9
6	dowolna długość	2,4	1,4
7	nie przysługuje	1,2	2,6
8	urlop wych.	0,2	46,0
9	brak danych	2,4	3,6

Zródło: przeliczenia własne na podstawie badań ankietowych

Gr_a Nicę tę przekroczyło ponad 21% gospodarstw, z czego ponad połowa przeznaczyła na turystykę więcej niż 26 dni urlopu. Zaskakująco wysoki, bo wynoszący ponad 21%, jest odsetek gospodarstw przeznaczających na wypoczynek w formie turystycznej nie więcej niż 5 dni urlopu. Tendencja do ograniczania aktywności turystycznej silnie rośnie wraz z liczbą dzieci w gospodarstwie domowym. Przejawia się to w postaci zmniejszania liczby dni urlopu przeznaczanych na uprawianie turystyki w przypadku posiadania 1 dziecka lub też częściowym zaniku aktywności turystycznej, gdy posiada się dwoje dzieci.

Tabela 3.2.

Ilość dni urlopu przeznaczanych na uprawianie turystyki w zależności od ilości dzieci w gospodarstwie domowym

Lp.	Ilość dni	Ogółem	Ilość dzieci		
			0	1	2
1	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2	0 - 5	21,2	13,0	20,4	37,2
3	6 - 10	11,0	11,5	10,7	11,7
4	11 - 15	40,9	39,1	43,1	31,3
5	16 - 20	6,2	13,0	5,4	0,0
6	21 - 25	4,0	8,0	3,4	1,9
7	26 i więcej	11,0	13,0	11,2	7,8
8	Brak danych	5,5	1,4	5,4	9,8

Zródło: jak w tabeli 3.1

Spośród różnych form wypoczynku urlopowego najbardziej popularne były wczasy, z których skorzystało 43,3% badanych gospodarstw. Na drugim miejscu znalazły się tzw. "inne formy wypoczynku" to znaczy głównie wyjazdy turystyczne organizowane indywidualnie, w których uczestniczyło ponad 17% respondentów. Znaczny, bo ponad 9-procentowy jest udział młodych małżeństw wypoczywających u krewnych / tabela 3.3/. Na wycieczkach krajowych w czasie urlopów przebywało 4,5%, a na wycieczkach zagranicznych - 2,6% respondentów. Równie mało popularna była turystyka kwalifikowana, w której uczestniczyło tylko 3,3% badanych gospodarstw.

Tabela 3.3.

Preferowane formy wypoczynku urlopowego w zależności od
wykształcenia głowy gospodarstwa domowego

Lp.	Preferowane formy wypoczynku	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa			
			Podsta- wowe	Zasadn. zawodo- we	Srednie	Wyższe
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Wczasy	43,3	47,3	50,6	41,7	28,8
3.	Wycieczki zagraniczne	2,6	5,2	1,9	2,6	3,8
4.	Wycieczki krajowe	4,5	10,5	3,2	3,7	9,6
5.	Wypoczynek u krew- nych	9,1	5,2	11,1	7,9	7,6
6.	Turystyka kwalifiko- wana	3,3	15,7	0,6	1,5	11,5
7.	Inne formy wypoczynku	17,1	5,2	11,8	21,6	19,2
8.	Wypoczynek w miejscu zamieszkania	6,0	10,5	7,2	5,8	1,9
9.	Łącznie kilka form wypoczynku	11,5	0,0	9,8	13,7	13,4
10.	Brak danych	2,1	0,0	3,2	1,0	3,8

Zródło: jak w tabeli 3.1

Niewiele, bo tylko 6% badanych gospodarstw nigdzie nie wyjeżdża-
ło w czasie urlopu, a 11,5% łączyło kilka form wypoczynku jedno-
cześnie.

Popularność wczasów jako formy wypoczynku urlopowego maleje
wraz ze wzrostem wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.

Z tej formy korzystało tylko 28,8% gospodarstw, w których głowa

gospodarstwa posiada wyższe wykształcenie. Podobną tendencję można zauważyć w odniesieniu do wypoczynku w miejscu zamieszkania oraz urlopowych wyjazdów do krewnych¹. Wraz ze wzrostem wykształcenia głowy gospodarstwa domowego zauważono wzrost popularności wycieczek krajowych i zagranicznych oraz turystyki kwalifikowanej, a także wyjazdów organizowanych indywidualnie. Wynika z tego, że wykształcenie jest istotnym czynnikiem różnicującym formy wypoczynku urlopowego.

Na wybór form wypoczynku pewien wpływ ma również długość urlopu /tabela 3.4/. Wpływ ten nie jest zbyt silny i jednoznaczny, ale można zauważyć, że w miarę wzrostu długości urlopu maleje zdecydowanie zainteresowanie wczasami oraz występuje tendencja do łączenia kilku form wypoczynku.

Najmniej zainteresowane wypoczynkiem na wczasach były młode małżeństwa nie posiadające dzieci /tabela 3.5/. W miarę wzrostu liczby dzieci rośnie odsetek gospodarstw korzystających w czasie urlopu z wczasów. Równolegle zwiększa się odsetek gospodarstw wypoczywających w miejscu zamieszkania. Nie jest jasny do końca związek między liczbą dzieci a wyjazdami urlopowymi do krewnych. Odsetek wyjeżdżających do krewnych maleje z 10,1% wśród małżeństw bezdzietnych do 7,8% małżeństw posiadających jedno dziecko, by wzrosnąć do 15,6% małżeństw z dwójką dzieci. Wydaje się, że działa tutaj element przyzwyczajenia się do nowej sytuacji. Zatem, jeśli tak jest, to możliwe wydaje się zaktywizowanie tu-

¹ R. Walicki, Polityka społeczna zakładów pracy w sferze wypoczynku urlopowego, IPiSS, Warszawa 1985, ss. 43-55.

Tabela 3.4.

Preferowanie formy wypoczynku urlopowego młodych małżeństw w zależności
od długości urlopu męża

Lp.	Formy wypoczynku	Ogółem	Długość urlopu męża w dniach				
			1-14	15-17	18-20	21 i więcej	dowolna długość
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Wczasy	43,3	58,6	50,0	45,1	40,7	40,0
3.	Wycieczki zagraniczne	2,6	6,8	0,0	0,0	3,4	0,0
4.	Wycieczki krajowe	4,5	3,4	0,0	6,0	5,0	0,0
5.	Wyjazdy do krewnych	9,1	10,3	14,2	9,7	8,4	10,0
6.	Turystyka kwalifikowana	3,3	3,4	7,1	1,2	3,4	10,0
7.	Inne formy wypoczynku	17,1	3,4	7,1	14,6	16,2	20,0
8.	Wypoczynek w miejscu zamieszkania	6,0	3,4	7,1	8,5	5,7	10,0
9.	Łącznie kilka form wypoczynku	11,5	6,8	14,2	10,9	11,9	10,0
10.	Brak danych	2,1	3,4	0,0	3,6	1,9	0,0

Zródło: jak w tabeli 3.1

rystyczne młodych małżeństw posiadających więcej niż jedno dziecko, pod warunkiem zapewnienia im w miejscu wypoczynku warunków bytu zbliżonych do domowych, bowiem mogą być one głównym motywem zastępowania turystyki zorganizowanej, wyjazdami do krewnych. Posiadanie dzieci powoduje ograniczenie uczestniczenia w wycieczkach krajowych i zagranicznych, uprawiania turystyki kwalifikowanej oraz indywidualnego organizowania wyjazdów turystycznych.

Tabela 3.5

Preferowane formy wypoczynku urlopowego w zależności od liczby dzieci w gospodarstwie domowym

Lp.	Formy wypoczynku	Ogółem	Liczba dzieci w gospodarstwie domowym		
			0	1	2
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Wczasy	43,3	27,5	45,2	52,9
3.	Wycieczki zagraniczne	2,6	4,3	2,3	1,9
4.	Wycieczki krajowe	4,5	7,2	4,4	1,9
5.	Wyjazdy do krewnych	9,1	10,1	7,8	15,6
6.	Turystyka kwalifikowana	3,3	4,3	3,4	1,9
7.	Inne formy wypoczynku	17,1	28,9	15,9	7,8
8.	Wypoczynek w miejscu zamieszkania	6,0	2,8	6,1	9,8
9.	Łącznie kilka form wypoczynku	11,5	11,5	12,2	7,8
10.	Brak danych	2,1	2,8	2,3	0,0

Zródło: jak w tabeli 3.1

Wpływ dochodu gospodarstwa domowego na wybór form wypoczynku urlopowego nie jest jednoznaczny. Wzrost dochodu wpływa pozytywnie na uczestniczenie w wycieczkach krajowych i zagranicznych. Ze wzrostem dochodu gospodarstwa maleje odsetek wypoczywających w miejscu zamieszkania oraz wyjeżdżających na urlopy do krewnych¹.

Trudny do określenia jest związek między dochodem gospodarstwa a korzystaniem z wczasów oraz uprawianiem turystyki kwalifikowanej, chociaż ta ostatnia forma związana jest z korzystaniem ze specjalistycznego sprzętu, nierzadko bardzo drogiego.

Na pytanie, co w wypoczynku urlopowym jest najważniejsze, blisko 40% ankietowanych nie potrafiło udzielić żadnej odpowiedzi /tabela 3.7/. Świadczyć to może o pewnym pasywnym stosunku do zagadnień uwiązanych z zaspokajaniem potrzeby wypoczynku, albo, co bardziej prawdopodobne, o tym, że sprawy wypoczynku urlopowego znalazły swoje trwałe miejsce w modelu zachowania tej grupy konsumentów i potrzeby tej grupy zaspokajane są w sposób nieuświadomiony. Zastanawiający jest fakt powiększania się odsetka respondentów nie umiejących udzielić odpowiedzi na to pytanie w miarę przechodzenia do grup gospodarstw, których głowa posiada wykształcenie średnie i wyższe.

Co piąty respondent za najważniejszy cel wypoczynku urlopowego uważał obcowanie z przyrodą. Oznacza to, że przy wyborze miejsca wypoczynku dużą rolę odgrywają warunki naturalne środowiska.

Aż 12,5% respondentów za najważniejszy w czasie urlopu uważała

¹ J. Dryll, Wczasy od kulis, Życie Gospodarcze 1984, nr 21.

Tabela 3.6

Preferowane formy wypoczynku urlopowego w zależności od dochodu
gospodarstwa domowego

Lp.	Preferowane formy wypoczynku	Ogółem	Przeciętny miesięczny dochód gospodarstwa w złotych							
			10000 i mniej	10001- 15000	15001- 20000	20001- 25000	25000- 30000	30001- 35000	35001- 40000	40001 i więcej
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Wczasy	43,3	55,5	49,1	36,6	44,7	42,8	52,6	42,3	50,0
3.	Wycieczki zagraniczne	2,6	0,0	0,0	2,2	1,1	4,0	0,0	7,6	7,7
4.	Wycieczki krajowe	4,5	11,1	1,7	2,2	3,5	5,1	5,2	11,5	3,8
5.	Wyjazdy do krewnych	9,1	0,0	7,0	14,4	10,5	10,2	5,2	0,0	3,8
6.	Turystyka kwalifiko- wana	3,3	0,0	5,2	4,4	2,5	3,0	0,0	3,8	0,0
7.	Inne formy wypoczynku	17,1	11,1	19,2	16,6	15,2	15,3	21,0	26,9	15,4
8.	Wypoczynek w miejscu zamieszkania	6,0	22,2	8,7	6,6	5,8	2,0	10,5	3,8	3,8
9.	Łącznie kilka form wypoczynku	11,5	0,0	7,0	13,3	10,5	17,3	5,2	3,8	15,4
10.	Brak danych	2,1	0,0	1,7	3,3	5,8	0,0	0,0	0,0	0,0

Zródło: jak w tabeli 3.1

Tabela 3.7.

Najważniejsze cele realizowane w ramach wypoczynku urlopowego w zależności od wykształcenia głowy gospodarstwa domowego

Lp.	Najważniejsze cele	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa			
			Podstawowe	Zasadn. zawod.	Srednie	Wyższe
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Poznanawanie kraju	12,5	5,3	13,8	13,8	7,7
3.	Obcowanie z przyrodą	20,2	31,6	19,7	19,0	23,1
4.	Uprawianie sportów	4,6	0,0	5,9	4,8	1,9
5.	Wypoczynek bierny	12,5	31,6	15,1	11,1	1,9
6.	Życie towarzyskie	7,2	0,0	11,2	6,3	1,9
7.	Uprawianie hobby	2,7	5,5	3,9	2,1	0,0
8.	Inne cele	0,5	0,0	0,0	1,1	0,0
9.	Brak danych	39,8	26,3	30,3	41,8	63,5

Zródło: jak w tabeli 3.1.

wypoczynek bierny, przy czym ten cel był bardzo popularny w grupach o podstawowym i zawodowym wykształceniu głowy gospodarstwa i prawie nieistotny w grupie z wykształceniem wyższym. Bardziej popularnym od uprawiania sportów zajęciem urlopowym okazało się życie towarzyskie, co również nie najlepiej świadczy o modelu wypoczynku urlopowego badanej grupy respondentów.

Wpływ długości posiadanego urlopu na hierarchię celów w wypoczynku urlopowym przejawia się w zmniejszaniu się zainteresowania wypoczynkiem biernym i życiem towarzyskim w miarę zwiększania się długości urlopu. W miarę wzrostu ilości posiadanych

dzieci młode małżeństwa stają się zdecydowanie mniej zainteresowane poznawaniem kraju / tabela 3.8/. Zjawisko to można wytłumaczyć malejącą mobilnością rodzin. Równolegle rośnie zainteresowanie wypoczynkiem biernym oraz uprawianiem sportów. Ten pozorny paradoks można wytłumaczyć bardziej napiętym bilansem czasu, a także fizycznym zmęczeniem zajęciami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa domowego.

Tabela 3.8

Najważniejsze cele realizowane w wypoczynku urlopowym w zależności od liczby dzieci w gospodarstwie domowym

Lp.	Najważniejsze cele	Ogółem	Liczba dzieci		
			0	1	2
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Poznawanie kraju	12,5	14,5	12,6	9,8
3.	Obcowanie z przyrodą	20,2	20,3	19,0	25,5
4.	Uprawianie sportów	4,6	1,4	5,1	5,9
5.	Wypoczynek bierny	12,5	4,3	13,9	15,7
6.	Życie towarzyskie	7,2	4,3	8,2	5,9
7.	Uprawianie hobby	2,7	5,8	1,4	5,9
8.	Inne cele	0,5	0,0	0,7	0,0
9.	Brak danych	39,8	49,3	39,1	31,4

Zródło: jak w tabeli 3.1

Zaobserwowano pewien wpływ zawodu głowy gospodarstwa domowego na wybór celów realizowanych w trakcie wypoczynku urlopowego. Stosunkowo najmniej jasno określali te cele pracownicy umysłowi i personel inżynieryjno-techniczny a najbardziej precyzyjnie robotnicy i rzemieślnicy. Dla robotników ważne były: wypoczynek bierny, życie towarzyskie i uprawianie hobby. Krajoznawstwem najbardziej zainteresowani byli rzemieślnicy, u których traktowane ono było na równi z życiem towarzyskim / po 15,8% odpowiedzi w grupie/.

Naturalne warunki środowiska były najważniejsze dla pracowników umysłowych, spośród których aż 38% uznało obcowanie z przyrodą za najważniejszy cel w wypoczynku urlopowym.

Nie zauważono natomiast wpływu poziomu dochodów na cele realizowane w wypoczynku urlopowym, co jest rzeczą zrozumiałą i nie wymagającą szerszego komentarza.

3.2. Terminy wypoczynku urlopowego i jego długość.

Znaczenie czasu w wypoczynku urlopowym przeanalizowano wychodząc, jak w poprzednim etapie, od ustalenia preferencji respondentów dotyczących wyboru miesiąca najbardziej odpowiadającego realizacji ich zamierzeń urlopowych. W dalszej części przeanalizowano stosunek respondentów do dwutygodniowego wypoczynku w formie wczasów, a następnie przedstawiono wyniki dotyczące propozycji dzielenia urlopu na część letnią i część zimową..

W analizie preferowanych przez respondentów miesięcy urlopowych zdecydowano się pominąć odpowiedzi kobiet, mając na uwadze,

że prawie połowa ich pozostaje na urlopach wychowawczych a pozostałe odpowiedzi pozostają w ścisłej zależności z odpowiedziami mężczyzn. Wyjątkiem jest miesiąc grudzień, w którym kobiety o wiele częściej korzystają z urlopów niż mężczyźni. Zjawisko to jest związane z przedświątecznym nasileniem prac domowych, a nie z wyjazdami turystycznymi.

Za najbardziej odpowiednie do wypoczynku urlopowego uważane są tradycyjnie:

- lipiec 65.7% odpowiedzi,
- czerwiec 13% odpowiedzi,
- sierpień 10,6 odpowiedzi,
- luty 3,6% odpowiedzi,
- styczeń 1,9% odpowiedzi,
- maj i marzec po 1,2% odpowiedzi.

Wyższe od przeciętnego zainteresowania wypoczynkiem w tradycyjnych miesiącach letnich wykazywali respondenci z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym. Większą skłonność do wypoczyniania w miesiącach zimowych wyrazili respondenci z wykształceniem wyższym. Spośród grup zawodowych najmniej przywiązani do tradycyjnych okresów urlopowych byli pracownicy inżynieryjno-techniczni oraz umysłowi, a także rzemieślnicy. Nie zauważono związku między preferowanymi okresami wypoczynku a dochodami i liczbą posiadanych dzieci.

Na wybór terminu urlopu pewien wpływ mają również pracownicy naszych respondentów /tabela 3.9./.

Tabela 3.9.

Wpływ zakładu pracy na terminy wykorzystania urlopu według
wykształcenia głowy gospodarstwa domowego

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa domowego			
			Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie	Wyższe
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Zakład ma wpływ na termin urlopu	36,8	36,8	42,7	31,7	38,4
3.	Zakład nie ma wpływu na termin urlopu	60,0	63,1	54,6	64,0	61,5
4.	Brak danych	3,1	0,0	2,6	4,2	0,0

Zródło: jak w tabeli 3.1.

Prawie 37% respondentów odpowiedziało, że zakład pracy ma wpływ na termin wykorzystania przez nich urlopu, a 60% uznało, że zakład pracy nie decyduje o terminie wykorzystania przez nich urlopu. Relatywnie w najgorszej z tego punktu widzenia sytuacji znajdują się pracownicy z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz wyższym, a z grup zawodowych pracownicy umysłowi oraz rzemieślnicy.

Wiadomo, że najczęstszą formą spędzenia urlopu proponowaną przez zakłady pracy i zarazem najbardziej popularną w naszym kraju są dwutygodniowe wczasy pracownicze z pełnym wyżywieniem, organizowane bardzo często w zakładowych ośrodkach wczasowych. Poniżej przedstawiamy ocenę tej formy wypoczynku urlopowego opracowaną na podstawie opinii badanych respondentów.

Tabela 3.10

Ocena dwutygodniowych wczasów jako formy wypoczynku urlopowego według wykształcenia głowy gospodarstwa domowego

Lp.	Ocena wczasów	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa domowego			
			Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie	Wyższe
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Oceniający pozytywnie	56,1	52,6	63,8	52,4	48,1
3.	Oceniający negatywnie	43,6	47,4	35,5	47,6	51,9
4.	Brak danych	0,2	0,0	0,7	0,0	0,0

Zródło: jak w tabeli 3.1

Na pytanie, czy dwutygodniowe wczasy są odpowiednią formą wypoczynku urlopowego 56,1% respondentów odpowiedziało pozytywnie, a 43,6% negatywnie. Odpowiedzi negatywne uzasadniono najczęściej wyjaśnieniem, że dwutygodniowy wypoczynek jest zbyt krótki.

Pewna część respondentów wskazywała, że istotną wadą wczasów są rygory związane, np. ze spożywaniem posiłków o określonych godzinach. Najbardziej pozytywnie ocenili wczasy respondenci posiadający wykształcenie zawodowe, najwięcej negatywnych ocen pochodziło od respondentów legitymujących się wykształceniem wyższym /tabela 3.10/.

Respondenci nie posiadający dzieci w większości ocenili wczasy jako nieodpowiednią formę wypoczynku. Posiadanie jednego dziec-

ka stanowiło czynnik odwracający proporcje ocen, a dwójka dzieci w gospodarstwie domowym powodowała niemal równomierne rozłożenie ocen pozytywnych i negatywnych /tabela 3.11/.

Tabela 3.11

Wpływ liczby dzieci na ocenę wczasów dwutygodniowych jako formy wypoczynku urlopowego

Lp.	Ocena wczasów	Ogółem	Liczba dzieci w gospodarstwie domowym		
			0	1	2
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Oceniający pozytywnie	56,1	44,9	59,2	52,9
3.	Oceniający negatywnie	43,6	53,6	40,0	47,1
4.	Brak danych	0,2	1,4	0,0	0,0

Zródło: jak w tabeli 3.1

Można wysunąć ostrożny wniosek, że fakt posiadania dzieci skłania do korzystania z wypoczynku zorganizowanego i pewne rygory mogą być odbierane jako udogodnienia. Należy jednak pamiętać, że dotyczy on zaledwie połowy respondentów.

Bardzo istotny wpływ na ocenę dwutygodniowych wczasów miała długość urlopu jakim dysponowali respondenci. Odsetek oceniających pozytywnie maleje silnie w miarę zwiększania się długości urlopu /tabela 3.12/. Wąże się to podanym nieco wcześniej wyjaśnieniem, że wiele respondentów uważało wypoczynek dwutygodniowy za zbyt krótki. Nie zmienia to jednak faktu, że nawet w grupie gospodarstw posiadających co najmniej 3-tygodniowe

urlopy ponad połowa respondentów uznała wczasy za właściwą formą wypoczynku.

Tabela 3.12

Wpływ długości posiadanego urlopu na ocenę dwutygodniowych wczasów jako formy wypoczynku urlopowego

Lp.	Ocena wczasów	Ogółem	Długość urlopu głowy gospodarstwa w dniach			
			1-14	15-17	18-20	21 i więcej
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Oceniający pozytywnie	56,1	79,3	78,6	58,3	52,3
3.	Oceniający negatywnie	43,6	20,7	21,4	41,5	47,3
4.	Brak danych	0,2	0,0	0,0	0,0	0,4

Zródło: jak w tabeli 3.1.

Fakt bardzo silnego zróżnicowania opinii na temat dwutygodniowych wczasów skłania nas do przeanalizowania odpowiedzi respondentów na propozycję dzielenia urlopu na dwie części. Zakłada się, że części te będą krótsze niż 2 tygodnie a wypoczynek będzie odbywał się w różnych miejscowościach.

Pozytywną ocenę dwutygodniowych wczasów należy traktować z pewną rezerwą w świetle stosunku respondentów do propozycji dzielenia urlopu na część letnią i część zimową / tabela 3.13./. Ponad 70% respondentów udzieliło odpowiedzi pozytywnych uzasadniając je potrzebą większego zróżnicowania warunków wypoczynku i

Tabela 3.13.

Stosunek respondentów do propozycji dzielenia urlopu na części letnią i zimową według wykształcenia głowy gospodarstwa

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa domowego			
			Podstawowe	Zasadnicze zawod.	Średnie	Wyższe
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Odpowiedzi pozytywne	70,1	68,4	60,5	73,5	84,6
3.	Odpowiedzi negatywne	27,7	26,3	36,8	24,9	13,5
4.	Brak danych	2,2	5,3	2,6	1,6	1,9

Zródło: jak w tabeli 3.1.

częstszej regeneracji sił. 27,7% odpowiedzi negatywnych uzasadniono niewielką atrakcyjnością wypoczynku zimowego, jego wysokimi kosztami, trudnościami związanymi z uzyskaniem urlopu zimą, a także potrzebą dłuższego, jednorazowego wypoczynku¹.

Wyższą od przeciętnej skłonność do dzielenia urlopu wykazywali respondenci z wykształceniem średnim i wyższym, co częściowo może być związane z długością posiadanego urlopu, chociaż wpływ długości urlopu w tym przypadku jest znacznie słabszy i niejednoznaczny / tabela 3.14/.

¹ Por. R. Walicki, Polityka społeczna zakładów pracy w sferze wypoczynku urlopowego, IPiSS, Warszawa 1985, s. 10.

Tabela 3.14

Stosunek do propozycji dzielenia urlopu na części letnią i zimową w zależności od jego długości

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem	Długość urlopu w dniach			
			1-14	15-17	18-20	21 i więcej
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Odpowiedzi pozytywne	70,1	65,5	64,3	65,9	70,4
3.	Odpowiedzi negatywne	27,2	27,6	35,7	32,9	27,4
4.	Brak danych	2,2	6,9	0,0	1,2	1,9

Zródło: jak w tabeli 3.1

Respondenci nie posiadający dzieci chętniej podzielą urlop na części niż małżeństwa posiadające jedno lub dwoje dzieci. Można to wyjaśnić trudnością podróży do miejsc wypoczynku, a także znacznie mniejszą atrakcyjnością czy wręcz uciążliwością wyjazdów zimowych z małymi dziećmi. Fakt posiadania dwójki dzieci bardziej zniechęca do dwukrotnych wyjazdów urlopowych niż jedno dziecko /tabela 3.15./.

Tabela 3.15

Stosunek respondentów do propozycji dzielenia urlopu na części letnią i zimową w zależności od liczby posiadanych dzieci

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem	Posiadana liczba dzieci		
			0	1	2
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Odpowiedzi pozytywne	70,1	73,9	70,1	64,7
3.	Odpowiedzi negatywne	27,2	23,2	27,6	35,3
4.	Brak danych	2,2	2,9	2,4	0,0

Zródło: jak w tabeli 3.1

Podsumowanie tej części rozważań jest zadaniem niezwykle trudnym, ponieważ mamy do czynienia z wielkością różnorodnych opinii. Z jednej strony respondenci uważają, że najlepiej wypoczywa się w miesiącach letnich, z drugiej zaś bardzo przychylnie ustosunkowują się do propozycji dzielenia urlopu między lato i zimę. Robi to nawet część tych respondentów, którzy uważają dwutygodniowe wczasy za dobrą formę wypoczynku. Wydaje się jednak rzeczą pewną, iż oferta urlopowa uwzględniająca wypocznik letni i zimowy spotkałaby się z dość dużym zainteresowaniem tej grupy potencjalnych nabywców.

3.3. Miejsce wypoczynku urlopowego

W tej części rozdziału poświęconego urlopom przeanalizowano preferencje dotyczące wyboru geograficznych kierunków wyjazdów urlopowych. Druga część tego podrozdziału dotyczy wyboru miejscowości, w której respondenci chcieliby spędzić urlop. Wśród geograficznych kierunków wyjazdów urlopowych największą popularnością w badanej grupie respondentów cieszy się wybrzeże moreskie, na które pragnęło wyjeżdżać 39% ankietowanych¹. Na dalszych miejscach znajdują się góry i jeziora, gdzie chciałoby wyjeżdżać na urlop po 15,9% ankietowanych /tabela 3.16/. Prawie co czwarte młode małżeństwo nie posiada swojego ulubionego kierunku wyjazdów. Wraz ze wzrostem wieku głowy gospodarstwa domowego zwiększa się odsetek respondentów nie posiadających sprecyzowanych kierunków wyjazdów urlopowych. W ten sam sposób

¹ A. Głowacki, Turystyka w kolejce, Życie gospodarcze 1984, nr 9

Tabela 3.16,

Preferowane kierunki wyjazdów urlopowych w zależności od wieku głowy gospodarstwa domowego

Lp.	Kierunki wyjazdów	Ogółem	Wiek głowy gospodarstwa domowego		
			20-23	24-27	28-31
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Morze	39,0	53,8	33,2	38,7
3.	Góry	15,9	5,4	17,8	21,7
4.	Jeziora	15,9	15,1	20,1	8,5
5.	Inne kierunki	0,5	0,0	0,9	0,0
6.	Brak danych	28,7	25,8	28,0	31,1

Zródło: jak w tabeli 3.1

zmienia się również zainteresowanie górami. Zjawisko to należy ocenić pozytywnie, o ile wyjazd w góry łączy się z wypoczynkiem czynnym.

Wykształcenie głowy gospodarstwa domowego działa na ogół jako czynnik zmniejszający zainteresowanie wypoczynkiem nad morzem i nad jeziorami a zwiększający skłonność do spędzania urlopu w górach /tabela 3.17/. Jeżeli założymy, że urlop w górach powinien wiązać się z dużą aktywnością fizyczną i mniejszym niż nad morzem i jeziorami udziałem wypoczynku biernego, to zjawisko to należy ocenić jako zdecydowanie pozytywne.

Ze zrozumiałych względów posiadanie dzieci ogranicza możliwości atrakcyjnego spędzenia urlopu w górach i czynnik ten

Tabela 3.17

Preferowane kierunki wyjazdów urlopowych w zależności od
wykształcenia głowy gospodarstwa domowego

Lp.	Kierunki wyjazdów	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa			
			Podst- wowe	Zasadn. zawod.	Srednie	Wyższe
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Morze	39,0	31,6	44,7	41,3	17,3
3.	Góry	15,9	26,3	8,6	15,3	34,6
4.	Jeziora	15,9	21,1	23,0	10,6	13,5
5.	Inne kierunki	0,5	0,0	0,7	0,5	0,0
6.	Brak danych	28,7	21,1	23,0	32,3	34,6

Zródło: jak w tabeli 3.1

silnie zmniejsza zainteresowanie wypoczynkiem na tych terenach
/tabela 3.18/.

Równolegle zwiększa się zainteresowanie wypoczynkiem nad morzem
i nad jeziorami. Urlopem nad jeziorem zainteresowanie jest co
czwarte małżeństwo posiadające dwoje dzieci. Ta rosnąca atrak-
cyjność jezior wiąże się ściśle z relatywnie mniejszymi proble-
mami dojazdu do miejsca wypoczynku urlopowego.

Długość urlopu przyczynia się w istotny sposób do zmniejszenia
zainteresowania wypoczynkiem nad morzem na korzyść wypoczynku
w górach /tabela 3.19/. Czynniki ten może być w pewnym stopniu
skorelowany z wykształceniem i wiekiem respondentów. Zależność
tę można również wytłumaczyć bardziej monotonnym charakterem

Tabela 3.18

Preferowane kierunki wyjazdów urlopowych w zależności od liczby dzieci w gospodarstwie domowym

Lp.	Kierunki wyjazdów	Ogółem	Liczba dzieci w gospodarstwie domowym		
			0	1	2
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Morze	39,0	31,9	40,1	41,2
3.	Góry	15,9	23,2	15,6	9,8
4.	Jeziora	15,9	14,5	14,6	25,5
5.	Inne kierunki	0,5	1,4	0,6	0,0
6.	Brak danych	28,7	29,0	29,7	23,5

Zródło: jak w tabeli 3.1

wypoczynku nad morzem, co przy dłuższym urlopie może stać się jego istotnym brakiem. Respondenci posiadający dłuższe urlopy częściej niż pozostali nie wyliczają wyraźnie sprecyzowanych zamiarów co do wyboru miejsca wypoczynku.

Tabela 3.19

Preferowane kierunki wyjazdów urlopowych w zależności od długości posiadanego urlopu

Lp.	Kierunki wyjazdów	Ogółem	Długość urlopu w dniach			
			1-14	15-17	18-20	21 i więcej
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Morze	39,0	51,7	42,9	41,5	36,5
3.	Góry	15,9	17,2	7,1	12,2	17,7
4.	Jeziora	15,9	17,2	42,9	15,9	14,6
5.	Inne kierunki	0,5	0,0	0,0	1,2	0,4
6.	Brak danych	28,7	13,8	7,1	29,3	30,8

Zródło: jak w tabeli 3.1

Mając ogólne rozeznanie dotyczące wyboru ogólnych kierunków wyjazdów urlopowych, przeanalizujemy następnie niektóre aspekty wyboru konkretnego miejsca wypoczynku.

Tabela 3.20

Wpływ wykształcenia głowy gospodarstwa domowego na wybór miejscowości, w której spędza ono urlop wypoczynkowy

Lp.	Typ miejscowości	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa domowego			
			Podstawowe	Zasadn. zawod.	Srednie	Wyższe
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	M. znane, licznie odwiedzane	31,1	52,6	37,5	27,0	21,2
3.	M. mniej znane, choć dobrze zagospodarowane pod wzgl. turystycznym	41,7	26,3	40,8	41,3	48,1
4.	M. mniej znane, słabiej zagospodarowane pod wzgl. turystycznym	20,7	15,8	17,8	23,3	23,1
5.	Brak danych	6,5	5,5	3,9	8,5	7,7

Zródło: jak w tabeli 3.1

W badanej grupie gospodarstw 41,7% jako miejsce spędzenia urlopu wybiera miejscowości mniej znane, ale dobrze zagospodarowane pod względem turystycznych /tabela 3.20/. Co trzecie gospodarstwo chce spędzić urlopy w miejscowościach znanych i licznie odwiedzanych, a tylko co piąte w miejscowościach mało znanych i słabiej zagospodarowanych. Z wykształceniem

głowy gospodarstwa domowego silnie zmieniają się preferencje dotyczące wyboru miejscowości. Miejscowości znane wybiera co drugi respondent z wykształceniem podstawowym, i tylko co piąty z wykształceniem wyższym. Odpowiednio zmieniają się również preferencje dotyczące miejscowości mniej znanych. Wynika z tego, że konsumenci bardziej wykształceni są bardziej podatni na nowości i zmiany na rynku turystycznym.

Tabela 3.21

Wpływ liczby dzieci w gospodarstwie domowym na wybór miejscowości, w której spędza ono urlop wypoczynkowy

Lp.	Typ miejscowości	Ogółem	Liczba dzieci w gospodarstwie		
			0	1	2
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	M.znane, licznie odwiedzane	31,1	20,3	34,4	27,5
3.	M.mniej znane, choć dobrze zagospodarowane pod wzgl. turystycznym	41,7	39,1	40,8	49,0
4.	M.mniej znane, gorzej zagospodarowane pod wzgl. turystycznym	20,7	29,0	18,7	21,6
5.	Brak danych	6,5	11,6	6,1	2,0

Zródło: jak w tabeli 3.1

Wpływ liczby dzieci na wybór miejscowości urlopowej nie jest całkiem jednoznaczny /tabela 3.21/. Posiadanie dziecka zdecydowanie ogranicza zainteresowanie miejscowościami słabiej zagospodarowanymi.

Równocześnie małżeństwa posiadające dzieci są bardziej zdecydowane w wyborze miejscowości niż małżeństwa bezdzietne¹.

Respondenci posiadający dłuższe urlopy częściej rezygnują ze spędzania ich w miejscowościach bardziej znanych na korzyść pozostałych / tabela 3.22/. Tendencja ta ulega pewnemu zahamowaniu po przekroczeniu granicy trzech tygodni urlopu.

Tabela 3.22

Wpływ długości posiadanego urlopu na wybór miejscowości do jego spędzenia

Lp.	Typ miejscowości	Ogółem	Długość urlopu w dniach			
			1-14	15-17	18-20	21 i więcej
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	M. znane, licznie odwiedzane	31,1	41,4	35,7	25,6	31,9
3.	M. mniej znane choć dobrze zagospodarowane pod wzgl. turystycznym	41,7	34,5	50,0	42,7	39,6
4.	M. mniej znane, gorzej zagospodarowane pod wzgl. turystycznym	20,7	17,2	7,1	22,0	22,7
5.	Brak danych	6,5	6,9	7,1	9,8	5,8

Zródło: jak w tabeli 3.1

¹ H. Januszek, Potrzeby i preferencje pracowników w zakresie wypoczynku i rekreacji w świetle ich własnych opinii, w: Uwarunkowania i organizacja wypoczynku i rekreacji pracowników, materiały na konferencje, Poznań 1984, ss. 85-88,

W krótkim podsumowaniu możemy stwierdzić, że za najlepsze miejsce spędzenia urlopu respondenci uważają mało znaną, dobrze zagospodarowaną miejscowość położoną nad morzem.

Niski poziom wykształcenie wpływa na unitikowanie się kryteriów wyboru miejsca wypoczynku urlopowego, wyższy poziom urozmaica je. W podobny sposób oddziałuje zwiększanie się długości urlopu. Posiadanie dzieci ogranicza zainteresowanie wypoczynkiem w odległych miejscowościach a zwłaszcza w górach.

3.4. Wypoczynek urlopowy młodych małżeństw w świetle ich subiektywnych opinii i ocen.

Ten fragment opracowania zawiera krótką analizę opinii respondentów na temat głównych czynników określających sposób spędzania przez nich urlopu. Następnie przedstawiono kryteria, według których respondenci dokonują wyboru oferty urlopowej. Trzecią część stanowi prezentacja i analiza subiektywnych ocen dotychczasowego spędzania urlopu.

Na sposób spędzania urlopu przez młode małżeństwa według ich własnej opinii największy wpływ ma sytuacja ekonomiczna gospodarstwa domowego. Istotnymi czynnikami kształtującymi ich zachowania w czasie urlopu są nawyki członków rodziny i oferta wypoczynkowa zakładu pracy / tabela 3.23/. Minimalne znaczenie przypisuje się propozycjom wypoczynkowym przedsiębiorstw turystycznych i biur podróży, a także co zdumiewa zważywszy fazę rozwojową rodziny, sytuacji demograficznej gospodarstwa domowego.

Tabela 3.23

Czynniki kształtujące sposób spędzania urlopu w opinii respondentów według wykształcenia głowy gospodarstwa domowego

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa			
			Podstawowe	Zasadnicze zawod.	Średnie	Wyższe
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Nawyki członków rodziny	21,0	42,1	19,7	18,5	25,0
3.	Oferta zakładu pracy	18,6	21,1	25,7	16,4	5,8
4.	Oferta przedsiębiorstw turystycznych	2,7	0,0	2,6	3,7	0,0
5.	Sytuacja ekonomiczna gosp. domowego	35,9	31,6	32,9	40,2	30,8
6.	Sytuacja demograficzna gosp. domowego	1,9	0,0	1,3	1,6	3,8
7.	Inne	1,0	0,0	1,3	1,1	0,0
8.	Brak danych	15,0	5,5	16,4	18,5	34,6

Zródło: jak w tabeli 3.1

Wykształcenie głowy gospodarstwa działa jako element obniżający znaczenie nawyków członków rodziny i oferty zakładu pracy. Fakt posiadania nawet dwójki dzieci nie jest odbierany jako element kształtujący bezpośrednio stosunek do wypoczynku urlopowego /tabela 3.24/. Jego wpływ przejawia się pośrednio w postaci większej podatności gospodarstwa na przyjmowanie oferty wypoczynkowej zakładu pracy i przedsiębiorstw turystycznych. Świadczy to o odchodzeniu od indywidualnych wyjazdów turystycznych w stronę wypoczynku zorganizowanego. Równolegle obserwuje

Tabela 3.24

Czynniki kształtujące sposób spędzania urlopu w opinii respondentów w zależności od ilości posiadanych dzieci

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem	Ilość dzieci		
			0	1	2
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Nawyki członków rodziny	21,0	27,5	19,7	19,6
3.	Oferta zakładu pracy	18,6	8,7	20,1	23,5
4.	Oferta przedsiębiorstw turystycznych	2,7	1,4	2,4	3,9
5.	Sytuacja ekonomiczna gosp. domowego	35,9	37,7	36,4	31,4
6.	Sytuacja demograficzna gosp. domowego	1,9	0,0	2,4	2,0
7.	Inne	1,0	2,9	0,3	2,0
8.	Brak danych	19,0	21,7	18,7	17,6

Zródło: jak w tabeli 3.1

się zmniejszenie znaczenia nawyków wypoczynkowych członków rodziny, co / odbierane subiektywnie/ może świadczyć o dalszym ich funkcjonowaniu w formie nieuświadomionej.

Długość urlopu nie wpływa w istotny sposób na ocenę roli poszczególnych wymienionych elementów w kształtowaniu modelu wypoczynku urlopowego / tabela 3.25/.

Na podkreślenie zasługuje szczególnie wysokie znaczenie sytuacji ekonomicznej gospodarstwa jako czynnika ograniczającego jego zachowania konsumpcyjne w czasie wolnym od pracy oraz niewielką rolę, jako w tym zakresie odgrywa bezpośrednia oferta przedsię-

Tabela 3.25

Czynniki kształtujące sposób spędzania urlopu w opinii respondentów w zależności od długości urlopu

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem	Długość urlopu w dniach			
			1-14	15-17	18-20	21 i więcej
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Nawyki członków rodziny	21,0	24,1	21,4	19,5	21,5
3.	Oferta zakładu pracy	18,6	27,6	21,4	22,0	16,2
4.	Oferta przedsiębiorstw turystycznych	2,7	0,0	7,1	2,4	2,3
5.	Sytuacja ekonomiczna gosp.domowego	35,9	37,9	42,9	36,6	35,8
6.	Sytuacja demograficzna gosp.domowego	1,9	0,0	0,0	3,7	1,9
7.	Inne	1,0	0,0	0,0	2,4	0,8
8.	Brak danych	19,0	10,3	7,1	13,4	21,5

Zródło: jak w tabeli 3.1

biorstw turystycznych. Elementy te łączą się z sobą poprzez zakładowe fundusze socjalne. Zakład pracy występując jako "pośrednik" między pracownikiem i przedsiębiorstwem turystycznym działa jednocześnie w kierunku względnego obniżenia kosztów wypoczynku¹.

Poniżej przedstawioną analizę kryteriów wyboru konkretnej oferty urlopowej.

¹ J. Dryll, Czasy nie wczasy? , Życie gospodarcze 1983, nr 19

Tabela 3,26

Kryteria wyboru oferty urlopowej w zależności od wykształcenia
głowy gospodarstwa domowego

Lp.	Kryteria wyboru	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa domowego			
			Podstawowe	Zasadn. zawod.	Średnie	Wyższe
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Niskie ceny	21,9	21,1	27,0	19,0	15,4
3.	Łatwość dojazdu	3,4	10,5	3,9	2,1	3,8
4.	Szczególne atrakcje turystyczne	9,4	21,1	7,9	6,9	11,5
5.	Wysoki poziom usług	2,7	0,0	2,6	2,6	3,8
6.	Chęć poznania nowych miejsc	18,8	15,8	16,4	22,2	13,5
7.	Oferta zakładu pracy	14,5	0,0	17,8	12,7	17,3
8.	Inne	4,6	5,5	6,6	3,2	3,8
9.	Kilka z wymienionych czynników	21,9	26,5	13,8	27,0	26,9
10.	Brak danych	3,9	0,0	3,9	4,2	3,8

Zródło: jak w tabeli 3.1

Z subiektywnych ocen respondentów wynika, że najistotniejszymi elementami branymi pod uwagę przy wyborze oferty urlopowej są:

- ceny oferowanych usług - 21,9% odpowiedzi,
- subiektywne dążenie do poznania nowych miejsc - 18,8% odpowiedzi,
- oferta wypoczynkowa zakładu pracy - 14,5% odpowiedzi/tabela 3.26/

Wynika z tego, że czynnik ekonomiczny decyduje o sposobie wypoczynku co piątego młodego małżeństwa. Między następnymi elementami zachodzi pewien konflikt, bowiem zainteresowaniu środowiskiem przeciwstawia się brak aktywności w poszukiwaniu atrakcyjnych

miejsce wypoczynku. Co piąte gospodarstwo domowe kieruje się kilkoma kryteriami jednocześnie.

Tabela 3.27

Kryteria wyboru oferty urlopowej w zależności od liczby dzieci w gospodarstwie domowym

Lp.	Kryteria wyboru	Ogółem	Liczba dzieci		
			0	1	2
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Niskie ceny	21,9	13,0	23,1	25,5
3.	Łatwość dojazdu	3,4	5,8	2,4	5,9
4.	Szczególne atrakcje turystyczne	8,4	8,7	8,8	5,9
5.	Wysoki poziom usług	2,7	2,9	3,1	0,0
6.	Chęć poznania nowych miejsc	18,8	17,4	19,4	17,6
7.	Oferta zakładu pracy	14,5	14,5	13,9	17,6
8.	Inne	4,6	4,3	4,8	3,9
9.	Kilka z wymienionych czynników	21,9	30,4	20,1	21,6
10.	Brak danych	3,9	2,9	4,4	2,0

Zródło: jak w tabeli 3.1

Niewielkie znaczenie mają takie elementy jak poziom świadczonych usług, łatwość dojazdu czy szczególne atrakcje turystyczne miejscowości urlopowej.

W miarę wzrostu poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa zmniejsza się znacznie kryteriów ekonomicznych natomiast do rangi

istotnego kryterium podnosi się szczególne atrakcje turystyczne miejsca wypoczynku. Równocześnie zauważamy, że wzrost poziomu wykształcenia sprzyja bardziej kompleksowemu wyborowi oferty urlopowej.

Liczba dzieci jest istotnym elementem decydującym o roli kryteriów ekonomicznych w wyborze oferty urlopowej. Równocześnie posiadanie dwójki dzieci powoduje podniesienie znaczenia oferty urlopowej zakładu pracy / tabela 3.27/.

Tabela 3.28

Kryteria wyboru oferty urlopowej w zależności od długości urlopu

Lp.	Kryteria wyboru	Ogółem	Długość urlopu w dniach			
			1-14	15-18	18-20	21 i więcej
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Niskie ceny	21,9	44,8	35,7	29,3	15,8
3.	Łatwość dojazdu	3,4	3,4	7,1	3,7	2,7
4.	Szczególne atrakcje turystyczne	8,4	6,9	7,1	4,9	10,4
5.	Wysoki poziom usług	2,7	0,0	0,0	1,2	3,1
6.	Chęć poznania nowych miejsc	18,8	10,3	7,1	15,9	22,3
7.	Oferta zakładu pracy	14,5	17,2	14,3	25,6	10,8
8.	Inne	4,6	0,0	0,0	4,9	5,0
9.	Kilka z wymienionych czynników	21,9	13,8	21,4	11,0	26,9
10.	Brak danych	3,9	3,4	7,1	3,7	3,1

Zródło: jak w tabeli 3.1

W miarę zwiększania się długości urlopu respondentów obserwuje się spadek znaczenia kosztów wypoczynku oraz, w mniejszym stopniu, oferty zakładu pracy / tabela 3.28/. Wśród respondentów posiadających najdłuższe urlopy najistotniejszym kryterium wyboru jest dążenie do poznania nowych miejsc. Rośnie również, co jest oczywiste, znaczenie atrakcyjności turystycznej miejscowości urlopowej. Również ta grupa badanych gospodarstw najczęściej dokonuje wyboru kompleksowego uwzględniającego kilka elementów.

W tabeli 3.29 przedstawiono ocenę respondentów dotyczącą sposobu spędzania przez nich urlopu.

Tabela 3.29

Dotychczasowy sposób spędzania urlopu według subiektywnej oceny respondentów w zależności od liczby dzieci w gospodarstwie domowym

lp.	Ocena dotychczasowego sposobu spędzania urlopu	Ogółem	Liczba dzieci w gospodarstwie domowym		
			0	1	2
1.	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	Zdecydowanie pozytywna	13,7	18,8	12,9	11,8
3.	Raczej pozytywna	60,5	58,0	62,6	51,0
4.	Raczej negatywna	18,6	18,8	17,3	25,5
5.	Zdecydowanie negatywna	4,3	2,9	4,4	5,9
6.	Brak danych	2,9	1,4	2,7	5,9
7.	Suma odpowiedzi pozytywnych /2 + 3:/	74,2	76,8	75,8	63,6
8.	Suma odpowiedzi negatywnych /4 + 5/	22,9	21,7	21,7	31,4
9.	Saldo /7 - 8/	+51,3	+55,1	+54,1	+32,2

Zródło: jak w tabeli 3.1

Według indywidualnych ocen respondentów, 13,7% badanych oceniło sposób spędzania urlopu zdecydowanie pozytywnie, a tylko 4,3% / a więc mniej niż wynosi udział nie wyjeżdżających na urlop w ogóle/ zdecydowanie negatywnie / tabela 3.29/. Ogółem ponad 74% respondentów oceniło swój wypoczynek urlopowy pozytywnie, a niespełna 23% negatywnie. Subiektywna ocena urlopu pozostaje w silnej zależności od ilości posiadanych dzieci. Najbardziej pozytywnie oceniły swój urlop małżeństwa bezdzietne, nieco gorzej małżeństwa posiadające jedno dziecko, a najgorzej małżeństwa z dwójką dzieci.

Wynika z tego, że na rynku turystycznym brakuje ofert urlopowych uwzględniających potrzeby rodzin z małymi dziećmi. Wniosek ten potwierdzają wypowiedzi respondentów nie wyjeżdżających na urlop, wśród których jako dwie równorzędne przyczyny takiego postępowania podawane są: - fakt posiadania małych dzieci,
- brak gotówki.

W podsumowaniu możemy stwierdzić, iż respondenci uważają czynniki ekonomiczne za najistotniejsze elementy kształtujące ich wypoczynek urlopowy. Dominacja tych czynników jest szczególnie wyraźnie widoczna w grupach gospodarstw, których głowa legitymuje się wykształceniem co najmniej zawodowym i posiada relatywnie krótki urlop. Dłuższy urlop sprzyja ograniczeniu znaczenia czynników ekonomicznych oraz oferty wypoczynkowej zakładu pracy. Znikome jest znaczenie oferty przedsiębiorstw turystycznych. Wydaje się, że przedsiębiorstwa te mogłyby przygotować ofertę urlopową dla małżeństw z małymi dziećmi, wśród których znajduje się największy odsetek niezadowolonych ze sposobu spędzania urlopu.

4. Uwarunkowania i motywy uczestnictwa w turystyce międzynarodowej.

W potocznej opinii rozwój turystyki międzynarodowej, lub inaczej mówiąc zagranicznej, jest zdobyczą ostatnich lat i jednym z przejawów i następstw gwarantowanego rozwoju techniki /m.in. lotnictwa/, która umożliwia szybkie przemieszczanie się turystów na dużych odległościach. Nie odmawiając słuszności tym opiniom wypada jednak stwierdzić, że turystyka zagraniczna jest chyba najstarszym rodzajem turystyki. Ciekawość świata, ludzi, przyrody lub architektury kazała bowiem i w starożytności i w średniowieczu / oraz naturalnie w późniejszych czasach/, podejmować dalekie nie raz wyprawy, które nie przynosiły ich uczestnikom bezpośredniego zysku / vide Marco Polo/ a były głównie źródłem przyjemności lub poznania. Także Polacy chętnie w przeszłości podróżowali / naturalnie ci zamożniejsi/ a charakter tych podróży był najczęściej turystyczny. Na terenie Europy już w XIX w. wykształciły się rejony lub miasta stanowiące dużą atrakcję turystyczną i będącą celem podróży /Paryż, Rzym, Szwajcaria, Karlowe Wary, Ostenda itd/.

Podróże zagraniczne stanowią zatem element tradycji w zakresie spędzania czasu wolnego¹. Ilość tego czasu, oraz dochody umożliwiające odbywanie podróży zdają się stanowić kolejne przesłanki turystyki zagranicznej. Do innych zaliczyć by trzeba cechy społeczno-demograficzne gospodarstw: wiek- wykształcenie, zawód

¹ Ostrowski S., Zagraniczna turystyka wyjazdowa w 40-leciu PRL, Biuletyn Głównego Komitetu Turystyki 1985, /nr spec. a/ s. 34-60

liczebność gospodarstwa, ilość dzieci. Dopiero kompleksowe porównanie tych cech z preferencjami młodych gospodarstw pozwoli na zbadanie ich wpływu na popyt turystyczny w omawianym zakresie. Są to cechy "wewnętrzne", związane z konsumentem. Ich analiza pozwoli jednak także na sformułowanie postulatów pod adresem przedsiębiorstw turystycznych w zakresie marketingowego kształtowania swej działalności oraz stosowania właściwej strategii działania.

Jeżeli chodzi o ogólną skłonność do uprawiania turystyki zagranicznej przez młode małżeństwa to z przeprowadzonych badań wynika, że jedynie blisko 23% zapytywanych uczestniczy w imprezach zagranicznych, natomiast blisko 77 % nie uczestniczy.

Tabela 4.1

Uczestnictwo w turystyce zagranicznej ogółem

	%
tak	22,7
nie	76,6
brak danych	0,7

Zródło: przeliczenia własne na podstawie badań ankietowych

Spośród wyjeżdżających ponad 50% czyni to sporadycznie, a ponad 20% raz w roku lub kilka razy w roku. Jeżeli chodzi o kierunki wyjazdów, to w trzech czwartych są to kraje demokracji ludowej, a w pozostałych przypadkach europejskie kraje kapitalistyczne. Kraje pozaeuropejskie stanowią tu margines. Ciekawa jest także struktura odpowiedzi z punktu widzenia rodzaju wyjazdu. Otóż 40% respondentów wyjeżdża za granicą na wycieczki, 22,4% na wczasy / w dużej części do NRD i CSSR/, 17,6% wyjazdów to odwie-

dziny u krewnych, natomiast 20% to tzw. inne rodzaje imprez. Można zatem stwierdzić, że ponad 60% wyjeżdżających to klienci lub klienci potencjalni, biur podróży i innych instytucji organizujących zbiorowe wyjazdy zagraniczne. Jest to spory odsetek, a biorąc pod uwagę specyficzne warunki funkcjonowania młodych małżeństw, biura turystyczne powinny poświęcić im więcej uwagi.

Tabela 4.2

Częstotliwość wyjazdów zagranicznych

	ogółem	%
w ogóle nie		1,0
sporadycznie		54,9
co najmniej 1 raz w roku		29,6
kilka razy w roku		10,9
co miesiąc i więcej		3,2

Zródło: jak w tabeli 4.1

Tabela 4.3

Kierunki wyjazdów zagranicznych

	ogółem	%
KDL - Europa		75,3
KA - Europa		23,5
Kraje pozaeuropejskie		1,2

Zródło: jak w tabeli 4.1

Tabela 4.4

Rodzaje wyjazdów zagranicznych

	ogółem %
Wycieczki	40,0
Wczasy	22,4
Wizyty u krewnych	17,6
inne	20,0

Zródło: jak w tabeli 4.1

Czas trwania imprez zagranicznych w wielu wypadkach przekracza wymiar urlopu przysługujący młodemu pracownikom. Stąd też zachodzi niekiedy konieczność skorzystania z urlopu bezpłatnego¹. Blisko co piąty respondent stwierdza że wykorzystuje ten rodzaj urlopu dla wyjazdów zagranicznych, natomiast ponad 80% nie widzi takiej potrzeby.

Tabela 4.5

Czy korzystają z urlopu bezpłatnego na wyjazd zagraniczny

	ogółem %
tak	17,2
nie	82,8

Zródło: jak w tabeli 4.1

Jeżeli chodzi o podstawowe motywy jakimi kierują się turyści przy wyjeździe za granicę, to w 67% jest to chęć poznania kraju,

¹ Nowakowska Anna, Sezonowość wyjazdów turystycznych za granicę /na przykładzie zagranicznej turystyki wyjazdowej mieszkańców miejskiego woj. krakowskiego/, Ruch turyst. 1981, z.1/2, s. 93-117

a w ponad 20% zamiar zrobienie zakupów. Jedynie 7% wymienia jako przyczynę wyjazdów spodziewane lepsze warunki wypoczynku. Co ciekawe, nikt z respondentów nie wymienił jako przyczyny względów zarobkowych, a więc możliwości zyskowego handlu, o których donosi w ostatnim okresie dość często praca. Można stąd wyciągnąć wniosek, że być może doniesienia prasowe są przesadzone co do zakresu zjawiska, że zarobek nie jest głównym motywem wyjazdów, a określone różnice cen, zaopatrzenia, kursów walut są czynnikiem zachęcającym do ubocznego handlu. Chęć zrobienia zakupów zgłasza bowiem co piąta rodzina. Wnosić można, że nie wszystkie zakupy przeznaczone są na własny użytek.

Tabela 4.6

Motywy wyjazdów zagranicznych

	ogółem %
Chęć poznania obcych krajów	66,6
Chęć zrobienia zakupów	21,0
Lepsze warunki wypoczynku są za granicą	7,0
Zarobek - zakup - sprzedaż	0,0
inne	5,3

Zródło: jak w tabeli 4.1

Interesująco przedstawia się struktura wydatków ponoszonych na turystykę w skali rocznej. Znając niski poziom płac młodych pracowników nie budzi zdziwienia fakt, iż blisko 42% zapytywanych na cele turystyczne może przeznaczyć do 10 000 zł, nieco ponad 20% od 10-20 tys. zł. sumę 20-30 tys. zł gotowych wydatkować jest ok. 15%. Podobny odsetek respondentów wydaje 30-50 tys. zł. Powyżej 50 tys. zł wydać może łącznie jedynie ok. 6,5% zapytywanych.

Tabela 4.7

Łączna kwota przeznaczona w roku na turystykę

ogółem %

10000	zł	42,0
10001 - 20000	zł	20,6
20001 - 30000	zł	15,0
30001 - 50000	zł	16,1
50001 - 75000	zł	2,8
75001 - 100000	zł	2,3
100001 - 200000	zł	1,1
200001 - 500000	zł	0,0
500000	zł	0,0

Zródło: jak w tabeli 4.1

Obliczono też metodą średniej ważonej, jako średnio kwotę wydatkuje rocznie młode małżeństwo na cele turystyczne. Jest to ok. 21000 zł. Biorąc pod uwagę ceny skirowań i ceny wycieczek jest to mało, Tłumaczy to jednak częściowo handel uprawiany przez Polaków za granicą i po powrocie, Choć jest on jako zjawisko społeczne niewątpliwie niepożądany. Stanowi jednak także egzemplifikację słabości działania oficjalnych przedsiębiorstw handlu zagranicznego.

Czas wolny w większości przypadków tożsamy jest z urlopem wypoczynkowym. Młodzi małżonkowie znajdują się zwykle także w początkowej fazie kariery zawodowej, a więc z uwagi na obowiązujące przepisy przysługują im zwykle najkrótsze urlopy. Z kolei wyjazd za granicę o charakterze turystycznym trwa zwykle co najmniej tydzień lub dłużej. Jedną z tego przyczyn jest wysoki koszt, który ma jednak charakter regresywny wraz z upływem czasu trwania imprezy.

Stąd też analiza wpływu ilości czasu wolnego na popyt na turystykę zagraniczną powinna pozwolić na wnioski w zakresie lepszego dostosowania oferty do realnych uwarunkowań uprawiania turystyki.

Jeżeli chodzi o uczestnictwo w turystyce zagranicznej, to blisko 75% wyjeżdżających za granicę ma 26 i więcej dni urlopu, ok 15% dysponuje 18-20 dniami urlopu. Wśród nie korzystających z możliwości wyjazdów zagranicznych struktura odpowiedzi układa się podobnie, co podważałoby prawdziwość tezy, iż długość przesługującego urlopu decyduje o tym, czy gospodarstwo bierze udział w turystyce zagranicznej.

Widać natomiast wyraźną zależność między długością urlopu a częstotliwością wyjazdów zagranicznych. O ile bowiem sporadycznie udają się za granicę, także osoby dysponujące dwoma-trzema tygodniami, o tyle częściej wyjeżdżają prawie wyłącznie osoby posiadające ponad 26 dni urlopu w roku. Nieco częściej także osoby mające mniej urlopu udają się do krajów demokracji ludowej co wynika zapewne z faktu, iż oferta turystyczna do tych krajów zawiera więcej propozycji wyjazdów kilkudniowych, a więc nie obciąża to całego urlopu. Potwierdzają to też te odpowiedni które dowodzą, że z wycieczek korzystają również nieco częściej osoby dysponujące skromnym urlopem. Np. blisko 6% wyjeżdżających na wycieczki zagraniczne dysponuje niecałymi dwoma tygodniowymi urlopu. Nie widać natomiast wyraźnych relacji pomiędzy ilością dni wolnych w roku, a skłonnością do korzystania z urlopu bezpłatnego w celu wyjazdu za granicę.

Brak także wyraźnych relacji między przesłankami wyjazdu zagranicznego a czasem trwania urlopu.

Widać natomiast pewną charakterystykę zależności między ilością urlopu a kwotą wydatkowaną na turystykę. Wprawdzie różnice nie są wielkie, widać jednak iż wzrost liczby dni urlopu odpowiada wzrostowi kwoty wydanej na turystykę w skali roku. Zależność ta jest o tyle oczywista, że powinno być degresywnego charakteru kosztów szeregu imprez, globalny koszt wyjazdu uzależniony jest od czasu jego trwania.

Dochody młodych gospodarstw domowych są podstawowym czynnikiem ekonomicznym kształtującym popyt na wyjazdy zagraniczne. Zaliczają się one do usług wyższego rzędu, oczekiwania zatem należy silnego wzrostu popytu w miarę wzrostu dochodów. Na wstępie trzeba przypomnieć o czym była już mowa, że wśród badanych młodych małżeństw, ponad 40% uzyskuje dochód miesięczny w wysokości 15-25 tys. zł., a blisko 30% w wysokości 25-35 tys. zł. miesięcznie. Oznacza to, że gospodarstwa te dysponują skromnymi środkami pieniężnymi, a wielkość ich potrzeb pierwszego rzędu każe z dużą ostrożnością przewidywać wydatki na turystykę zagraniczną. Potwierdzają to odpowiedzi na pytanie o to, czy gospodarstwo uprawia turystykę zagraniczną. Gospodarstwa nie uprawiające nieco częściej rekrutują się z tych, które uzyskują niskie dochody i odwrotnie. Gospodarstwa o niższych dochodach częściej niż pozostałe udają się za granicę sporadycznie. Nieco częściej także reprezentanci tej grupy dochodowej udawali się do krajów demokracji ludowej niż do państw kapitalistycznych. Nie wiadać natomiast wyraźnego związku pomiędzy osiąganymi dochodami, a rodzajem wyjazdu. Podobnie trudno dostrzec związki pomiędzy dochodem a faktem korzystania z urlopu bezpłatnego.

Trudno także o jednoznaczną interpretację relacji pomiędzy motywami wyjazdów zagranicznych a dochodami. Wyraźniejsze natomiast związki zarysowują się / co oczywiste / pomiędzy dochodem gospodarstw a kwotami wydatkowanymi na wyjazdy turystyczne.

I tak o ile do 10000 zł wydatkują w blisko 70% gospodarstwa uzyskujące miesięcznie do 25 tys. zł, to do 50 tys. zł wydają w 30% te, których dochody są ponad przeciętne i wysokie.

Kolejna grupa czynników warunkujących uczestnictwo w turystyce zagranicznej to czynniki demograficzne i społeczne:

Wiek głowy gospodarstwa w prowadzonym badaniu nie może odgrywać tak istotnej roli jak w innych tego typu analizach, gdyż badanie dotyczy jednego tylko segmentu rynku - młodych małżeństw. W tym przypadku górna granica wieku nie przekracza 31 lat, a dolna wynika z ustawy i też rzadko spada poniżej 19 lat. W badanej populacji, żaden z respondentów nie był młodszy niż 20 lat, natomiast ponad połowa miała 24-27 lat.

Jeżeli chodzi o uczestnictwo w turystyce zagranicznej to spośród uczestniczących częściej niż co trzeci respondent miał blisko 30 lat, natomiast wśród nieuczestniczących odsetek ten nieco przekraczał 22%. Nie widać natomiast związków pomiędzy wiekiem a częstotliwością wyjazdów zagranicznych. Wyraźnie natomiast wiek głowy gospodarstwa różnicuje geografię wyjazdów. O ile bowiem spośród tych, które udają się do krajów socjalistycznych blisko 30% stanowią najmłodsze, to w grupie wyjazdów do europejskich krajów kapitalistycznych stanowią one już tylko 5%, a do pozostałych krajów nie udają się w ogóle. Gospodarstwa najstarsze stanowią z kolei 100% jeżdżących do tych właśnie krajów

a w wyjazdach do państw socjalistycznych stanowią jedynie nieco ponad 31%. Widać także pewne różnice w charakterze wyjazdów w powiązaniu z wiekiem głowy. I tak na wczasy jeżdżą głównie młodzi / ponad 52% / na wycieczki i do krewnych raczej starsi. W tym ostatnim przypadku stanowią oni ponad 53%. Z kolei spośród korzystających z urlopów bezpłatnych 60% stanowią respondenci "średni", podczas gdy w grupie niekorzystających udział rozkładał się mniej więcej równo na wszystkie grupy wiekowe z niewielką przewagą grup starszych.

Motywy wyjazdu zagranicznego nie były także niezwiązane z wiekiem głowy gospodarstwa. Charakterystyczne, że lepsze warunki wypoczynku preferowały przede wszystkim gospodarstwa, "starsze" /75%/. Dowodzi to ich doświadczenia w korzystaniu z różnych usług turystycznych w kraju i zagranicą. Także wśród tych, które jako główny motyw podały chęć zrobienia zakupów, co drugie zaliczało się do "starszych", co wynika z ich lepszej sytuacji dochodowej. Nie widać natomiast wyraźnego związku pomiędzy wydatkami na turystykę a wiekiem głowy gospodarstwa.

Wykształcenie głowy gospodarstwa jest kolejnym z czynników kształtujących popyt na turystykę zagraniczną. Możliwości poznawania innych krajów, zwiedzania historycznych miejsc i obiektów są w naturalny sposób powiązane z wykształceniem, które pozwala turystyce w pełni docenić i sakować walory turystyczne danego regionu. W przeprowadzonym badaniu ponad 45% respondentów posiadało wykształcenie średnie, 12,5 wyższe, a nieco ponad 40% podstawowe lub średnie.

W zakresie uczestnictwa w turystyce zagranicznej zaobserwować można fakt, iż częściej niż co piąty uczestniczący posiada wykształcenie wyższe. W grupie nieuczestniczących odsetek ten jest niższy niż 10%. Trudno natomiast ustalić relację między wykształceniem a częstotliwością wyjazdów. Wyraźny natomiast związek rysuje się przy zestawieniu poziomu wykształcenia i kierunków wyjazdów zagranicznych. O ile wśród wyjeżdżających do krajów socjalistycznych jedną trzecią stanowią osoby z wykształceniem zawodowym, o tyle absolwenci wyższych uczelni przekraczają nieledwie 17%. W przypadku wyjazdów do krajów kapitalistycznych odpowiednie liczby wynoszą 15% i 35%, a więc proporcja prawie odwrotna. Jeżeli chodzi natomiast o rodzaj wyjazdu to widać wyraźnie, że osoby legitymujące się wykształceniem podstawowym i zawodowym preferują raczej wczasy i wycieczki jako formę wyjazdu zagranicznego, podczas gdy gospodarstwa, których głowa ma wyższe wykształcenie stosunkowo częściej wyjeżdżają do krewnych lub na wycieczki. Osoby z wykształceniem średnim są natomiast w 40-50 procentowych uczestnikami wszystkiego typu imprez. Co ciekawe, wśród korzystających z urlopów bezpłatnych na wyjazd zagraniczny blisko połowa to osoby z wyższym wykształceniem. W przypadku wykształcenia zawodowego odpowiedni wskaźnik wynosi 26,7%.

Motywacja podróży zagranicznych jest także zróżnicowana w zależności od poziomu wykształcenia. Potwierdza to wcześniejsze uwagi. Spośród tych respondentów którzy preferują za granicą lepsze warunki wypoczynku aż 75% to gospodarstwa których głowa ma wyższe wykształcenie. Z kolei spośród chcących przede wszystkim poznać obce kraje ponad 44% stanowili absolwenci szkół średnich.

W sposób charakterystyczny w miarę wzrostu wydawanej na turystykę rocznie kwoty maleje odsetek respondentów z wykształceniem zawodowym a rośnie z wyższym. W skrajnych grupach jest to różnica sześciokrotna. Wynika ona, jak się wydaje, zarówno ze wzrastających dochódów, w miarę wzrostu wykształcenia / ostatnio tendencja ta uległa wyraźnemu przyhamowaniu/ oraz z odmiennego modelu konsumpcji wśród różnych grup dochodowych. Pomimo uzyskiwania w minionych latach szeregu preferencji finansowych pracownicy fizyczni w niewielkim jeszcze zakresie korzystają z możliwości wyjazdów zagranicznych.

Zawód głowy gospodarstwa domowego, który jest częścią pochodną wykształceniu nie jest jednak w większości poruszanych problemów czynnikiem różnicującym preferencje turystyczne zapytywanych respondentów. W badanej próbie blisko połowę stanowili robotnicy a około jednej czwartej inżynierowie o technicy. Ponieważ stanowi to razem trzy czwarte badanej zbiorowości, odpowiedzi pozostałych grup zawodowych trudno uznać za w pełni reprezentatywne. Jedynie przy omawianiu motywacji wyjazdów widać, że robotnicy częściej kierują się możliwością dokonywania zakupów niż lepszymi warunkami popytu, które są ważniejsze dla inżynierów i techników.

Liczebność gospodarstwa nie jest istotną przesłanką planowania urlopu, zwłaszcza za granicą. Wśród gospodarstw korzystających z ofert zagranicznych blisko 70% stanowią gospodarstwa 3 osobowe. Podobny odsetek występuje jednak w grupie niekorzystających. Podobne "obustronne" relacje występują w pozostałych zagranicznych poruszanych w przeprowadzonym badaniu ankietowym.

Ilość dzieci jest z kolei czynnikiem różnicującym odpowiedzi otrzymane od respondentów. Nie chodzi tu zwłaszcza o różnice między rodzinami posiadającymi jedno czy dwoje dzieci, gdyż w grupie młodych małżeństw dominuje model 2+1, ile o różnice pomiędzy rodzinami nieposiadającymi dzieci a posiadającymi jedno dziecko.

Wśród gospodarstw uprawiających turystykę zagraniczną bezdzietne stanowią ponad 21%, natomiast wśród tych które jej nie uprawiają jedynie 15,4%. Wiąże się to zapewne z większą ich mobilnością, ilością czasu oraz wyższymi nieco dochodami - liczonymi na mniejszą liczbę członków gospodarstwa.

Częstotliwość wyjazdów także jest wyższa wśród gospodarstw bezdzietnych. Stanowią one jedną trzecią wyjeżdżających co miesiąc lub częściej, a tylko 22% jeżdżących sporadycznie. Stanowią one co czwarte gospodarstwo wyjeżdżające do krajów kapitalistycznych, a tylko co szóste do socjalistycznych. Są też nieco rzadziej uczestnikami wycieczek zagranicznych. Wśród motywów wyjazdu, a zwłaszcza chęci posiadania lepszych warunków w poczynku, gospodarstwa bezdzietne stanowią połowę, natomiast wśród chcących poznać inne kraje tylko jedną szóstą, podobnie jak i wśród pragnących robić zakupy. Jak zatem widać, fakt nieposiadania dzieci kształtuje w pewnym zakresie preferencje w zakresie turystyki zagranicznej co sugeruje, iż ten typ gospodarstw stanowi określony segment rynku, któremu powinna być dostarczana odpowiednia oferta usługowa¹.

¹ Wyjazdy 85 Bułgaria, IMT Światowid 1985, nr 1 s. 22-23

Reasumując powyższe rozwiązania warto by zastanowić się nad wnioskami, jakie powinny z nich wyciągnąć przedsiębiorstwa turystyczne. Z uwagi na fakt, iż turystyka zagraniczna zaspokaja potrzeby wyższego rzędu, o czym już była mowa, istnieją zatem warunki dla przyjęcia zasad marketingu w działalności przedsiębiorstw, a zwłaszcza w zakresie oddziaływania na rynek jak i prac analityczno-badawczych. Szczególną uwagę zwrócić należy na strategię produktu, która w istniejących warunkach powinna być strategią dominującą. Na podstawie dokonanej segmentacji rynku należy podjąć pogłębione badania poszczególnych segmentów. Jako kryteria segmentacji powinny służyć, oprócz dochodów czas trwania gospodarstwa, a w ramach młodych małżeństw wymiar urlopu, wykształcenie, fakt posiadania dzieci.

W oparciu o zebranie w ten sposób dane należy dokonać weryfikacji oferty pod kątem długości trwania imprez programu oraz kierunku. Należy też rozszerzyć zakres usług przy wyjazdach indywidualnych dążąc do przywiązania się młodego małżeństwa do danego przedsiębiorstwa. Pamiętać bowiem trzeba, iż młode małżeństwo jest potencjalnym klientem na najbliższe kilkanaście lat, a więc opłaca się w takiego klienta "zainwestować" poprzez dodatkowe działania w ramach public relationis, w celu ukształtowania pożądanego, pozytywnego obrazu /image/ firmy. Osobnym zagadnieniem jest problem wczasów zagranicznych, organizowanych najczęściej przez zakłady pracy. Biura turystyczne mogą tutaj zintensyfikować swe działania, świadcząc usługi paszportowo-dewizowe, rezerwacje biletów itp.

Wzrastająca corocznie ilość rodzin korzystających z tej formy wyjazdów zagranicznych jest gwarancją opłacalności tego sektora usług w przyszłości¹.

¹ Wesołowski J., Kursy walut a efektywność ekonomiczna turystyki zagranicznej, *Finanse* 1980, nr 11, s. 25-35.

5. Preferencje w zakresie wypoczynku sobotnio-niedzielnego i codziennego

Wzrastająca ilość czasu wolnego poprzez wprowadzenie - na początku lat osiemdziesiątych - wolnych sobót stworzyła nowe możliwości uprawiania turystyki sobotnio-niedzielnej. Dwa wolne dni mogą być przeznaczone na wyjazd podmiejski, na działkę lub krótką, dwudniową wycieczkę, organizowaną przez biuro podróży. Jest to niezwykle istotny czynnik rekreacji, a dla wyspecjalizowanych przedsiębiorstw możliwość zaproponowania ciekawej oferty, która - jeśli zostanie zaakceptowana - może być źródłem sporych dochodów. Młode małżeństwa, z uwagi na trudną sytuację mieszkaniową /jak już wcześniej wspomniano, większość z nich nie posiada własnego mieszkania/ są tym bardziej skłonne uprawiać różne formy turystyki weekendowej¹. Jak wiadomo, w soboty wykonuje się często prace domowe, hobbyistyczne, co stanowi swoistą konkurencję dla różnych form turystyki.

Jak jednak już wspomniano, podstawowym uwarunkowaniem dla uprawiania turystyki weekendowej jest ilość wolnych sobót, będących do dyspozycji. W przeprowadzonym badaniu zapytywano ile wolnych sobót w roku ma mąż i ile żona. Strukturę odpowiedzi przedstawia tabela 5.1.

Jak wynika z przytoczonych danych, przeciętna młoda mężatka dysponuje 42 wolnymi sobotami, tj. o dziesięć więcej niż jej mąż. Stwarza to duże możliwości uprawiania turystyki weekendowej.

¹ K. Jelnicka, Wyjazdy weekendowe mieszkańców miast polskich w latach 1981-1982, Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki nr 4/84.

Tabela 5.1.

Ilość wolnych sobót w badanej grupie gospodarstw

Wyszczególnienie	mąż	żona
W ogóle nie ma	10,6	2,7
do 12 w roku	4,1	1,9
13 - 24	10,1	4,6
25 - 36	34,9	23,1
37 i więcej	32,8	58,1
brak danych	7,5	9,6
Średnio sobót w roku	32	42

Źródło: Przeliczenia własne na podstawie badań ankietowych.

W świetle uzyskanych odpowiedzi trudno natomiast ocenić kiedy, w którym miesiącu jest tych sobót najwięcej, gdyż na to pytanie odpowiedział zaledwie co czwarty respondent.

Pomimo tak sprzyjających warunków czasowych, jedynie ok. 37% respondentów stwierdziło, że uprawia turystykę sobotnio-niedzielną, natomiast ponad 60% stwierdza, iż jej nie uprawia. Jest to ważna informacja dla organizatorów turystyki.

Tabela 5.2.

Preferencje w zakresie "małej turystyki" /w %/

Wyszczególnienie	w wolne soboty i niedziele	bez wolnych sobót
Tak	36,9	11,3
Nie	60,5	71,8
brak danych	2,7	16,9

Źródło: jak w tabeli 5.1.

Powinni oni podjąć energiczne działania promocyjne na rzecz upowszechnienia nowych form spędzania wolnej soboty i niedzieli.

Oprócz wolnych sobót i niedziel, można jeszcze uprawiać turystykę w pozostałe dni, o ile na to pozwala rozkład czasu /np, czterybrygadowy system pracy/¹. Ponad 11% zapytywanych stwierdziło, iż uprawiają turystykę w inne dni niż soboty lub niedziele. Jest to zatem nieliczna grupa respondentów. Łącznie jednak z uczestnikami turystyki weekendowej daje to ponad 47%, czyli prawie co drugie młode małżeństwo. Jest to niewątpliwie następstwem zainteresowań rozbudzanych w szkole, na studiach i jako zjawisko społeczne ocenione być musi niezwykle pozytywnie.

Jeżeli chodzi natomiast o miesiące najintensywniejszego uprawiania małej turystyki, to stosunkowo najwięcej respondentów typuje lipiec, czerwiec i sierpień, a więc miesiące wakacyjne, w dalszej natomiast kolejności maj i kwiecień.

Spośród różnych form uprawiania całej turystyki, blisko 70% zapytywanych preferuje wyjazdy indywidualne, ok. 10% wyjazdy z zakładem pracy, a jedynie ok. 4% imprezy organizowane przez biura turystyczne. W stosunku do liczby uprawiających ten rodzaj turystyki oznacza to, iż mała turystyka organizowana przez wyspecjalizowane przedsiębiorstwa obejmuje zaledwie 2% młodych małżeństw. Ten wskaźnik świadczy o skali niewykorzystanych możliwości /tabela 5.3/

Respondenci odpowiadali także, jakie cele przyświecają im podczas wyjazdów sobotnio-niedzielnych. W blisko co drugim przypadku jest to chęć obcowania z przyrodą, prawie co szósty turysta

¹ S. Bosiacki, Rekreacja codzienna i cotygodniowa mieszkańców Poznania, Kronika Wielkopolski, 1983, nr 2.

Tabela 5.3.

Rodzaje preferowanych imprez turystycznych /w %/

Wyszczególnienie	Ilość
Wycieczki zakładowe	9,6
Imprezy z przedsiębiorstw turystycznych	3,9
Wyjazdy indywidualne	67,7
Brak danych	18,8

Źródło: jak w tabeli 5.1.

pragnie poznać kraj, natomiast pozostałe sugerowane cele podawane były rzadziej. Należą do nich: życie towarzyskie, bierny wypoczynek, uprawianie sportów i rozwijanie hobby./tabela 5.4./. Można zatem

Tabela 5.4.

Najważniejsze cele turystyki sobotnio-niedzielnej /w %/

Wyszczególnienie	Ilość
Poznawanie kraju	16,6
Obcowanie z przyrodą	43,8
Uprawianie sportów	7,6
Wypoczynek bierny	11,9
Życie towarzyskie	12,8
Rozwijanie hobby	6,2
Inne cele	-

Źródło: jak w tabeli 5.1.

stwierdzić, że model turystyki sobotnio-niedzielnej związany jest jednak z turystycznym poznawaniem atrakcyjnych przyrodniczo rejonów - zwykle nieodległych od miejsca zamieszkania. Przesłanki wyboru miejsca wypoczynku wynikają głównie z nawyków rodzinnych oraz sytuacji ekonomicznej gospodarstwa domowego /tabela 5.5./.

Tabela 5.5.

Przyczyny wyboru miejsca w turystyce sobotnio-niedzielnej
/ w %/

Wyszczególnienie	Ilość
Nawyki rodzinne	29,9
Sytuacja ekonomiczna gospodarstwa domowego	20,2
Oferta turystyczna zakładu pracy	3,9
Oferta turystyczna przedsiębiorstwa turystycznego	2,9
Inne	8,0
Brak danych	34,7

Źródło: jak w tabeli 5.1.

Powyższy, ogólny obraz preferencji zgłoszonych przez młode gospodarstwa domowe w zakresie wypoczynku sobotnio-niedzielnego oraz w zakresie tzw. wypoczynku codziennego po pracy nie pozwala jeszcze stwierdzić, jak wpływają na analizowane zjawiska takie zmienne, jak: dochód gospodarstwa domowego, wiek i wykształcenie męża, jego zawód, liczebność gospodarstwa oraz liczba dzieci i długość urlopu.

Dochód gospodarstwa domowego, jako podstawowy czynnik popytotwórczy wpływa również na preferencje

w omawianym zakresie. Pewne zróżnicowania występują już jeżeli chodzi o ilość wolnych sobót, będących w dyspozycji respondentów. W miarę wzrostu dochodu od grup najniższych do średniego poziomu, zaobserwować można wzrost liczby wolnych sobót u męża oraz żony. W tym drugim przypadku jest to nawet bardziej widoczne. W przypadku grup uzyskujących najwyższe dochody nie widać natomiast żadnych wyraźnych tendencji, gdyż młode gospodarstwa w niewielkim tylko zakresie je otrzymywały /powyżej 40.000 zł tylko nieco ponad 10% respondentów/. Pewne niewielkie zróżnicowanie występuje także, jeżeli chodzi o miesiąc, w którym przypada najwięcej sobót. Gospodarstwa o najniższych dochodach wskazują raczej w tym przypadku maj, natomiast rodziny plasujące się na wyższych szczeblach dochodowych czerwiec i lipiec. Trudno przy tym o jednoznaczną interpretację tego zjawiska. Biorąc pod uwagę warunki klimatyczne Polski i tradycję w korzystaniu z urlopów w lipcu i sierpniu można przyjąć, że w miarę wzrostu zamożności występuje naturalna chęć "przedłużania" urlopów przy pomocy wolnych sobót w miesiącach poprzedzających zwykły urlop wypoczynkowy.

Odpowiadając na pytanie, czy gospodarstwa uprawiają małą turystykę, uzyskano dane, które porównane z dochodem gospodarstw sugerują, iż w grupach ją uprawiających nieco wyższy odsetek dysponuje wyższymi dochodami niż w przypadku nie uprawiających. Podobna relacja rysuje się gdy chodzi o fakt uprawiania turystyki po pracy w zwykły dzień, choć różnice procentowe są tutaj bardzo niewielkie.

Bardzo charakterystyczne natomiast rysują się zależności korzystania z ofert różnych organizatorów małej turystyki w zależności od dochodu. Z wycieczek organizowanych przez zakłady pracy

korzystają na ogół gospodarstwa nisko i średnio zarabiające, podczas gdy z ofert biur podróży /droższych/ korzystają w większym stopniu gospodarstwa zamożniejsze /blisko co piąte korzystające osiąga dochód powyżej średniej. Z kolei wyjazdy indywidualne organizowane są częściej przez respondentów^z najniższych grup dochodowych. Blisko 40% indywidualnych turystów zarabia do 20.000 zł na gospodarstwo.

Odpowiedź na kolejne pytanie ankiety pozwala zastanowić się, czy dochód gospodarstwa różnicuje cele jakie chcą realizować osoby uprawiające małą turystykę. Na podstawie uzyskanych danych można stwierdzić, że gospodarstwa zamożniejsze preferują w większym stopniu życie towarzyskie i rozwijanie hobbystycznych zainteresowań. Gospodarstwa zarabiające najniżej deklarują natomiast, iż głównym ich celem jest bierny wypoczynek. Jest to bardzo ciekawe spostrzeżenie. O ile bowiem przyjąć założenie, iż dochód jest wypadkową aktywności zawodowej, to widać, że osoby aktywne zawodowo pragną też aktywnie wypoczywać /hobby/, natomiast pasywnej postawie zawodowej towarzyszy skłonność do biernego wypoczynku.

Nie widać natomiast wyraźnych zależności pomiędzy dochodem a przesłankami wyboru miejsca wypoczynku sobotnio-niedzielnego.

W i e k g ł o w y g o s p o d a r s t w a nie wpływa w wyraźny sposób na fakt uprawiania turystyki sobotnio-niedzielnej. Widać natomiast pewną zależność pomiędzy wiekiem, a faktem uprawiania turystyki poza wolnymi sobotami. Turystykę codzienną^e uprawiają częściej te gospodarstwa, których głowa jest nieco młodsza, natomiast "starsze" częściej jej nie uprawiają, co wynikać może z ograniczeń czasowych, związanych np. z faktem posiadania dziecka. Nie widać natomiast wpływu wieku na to w jakich miesiącach

najczęściej mają wolne soboty oraz w jakich miesiącach wyjeżdżają na weekendy. Podobnie nie ma w zasadzie wyraźnych związków między wiekiem a liczbą wolnych sobót poza tym, że w gospodarstwach najmłodszych stosunkowo najwięcej respondentów /zarówno mężów, jak i żon/ nie ma wolnych sobót w ogóle. Gospodarstwa "młode" nieco rzadziej niż pozostałe korzystają z wycieczek organizowanych przez zakład pracy, co może wynikać z tego, że młodsi pracownicy nie zawsze są należycie poinformowani o ofercie zakładowej lub nie zawsze mają szansę zakwalifikować się na imprezy organizowane przez przedsiębiorstwo.

Jeżeli chodzi natomiast o deklarowane cele turystyki sobotnio-niedzielnej, to najmłodsi respondenci preferują głównie poznawanie kraju i życie towarzyskie, natomiast najstarsi wypoczynek bierny i rozwijanie hobby, podczas gdy respondenci w średniej grupie wiekowej najczęściej podawali uprawianie sportów, poznawanie kraju i obcowanie z przyrodą. Nie widać natomiast związków między przyczynami wyboru miejsca wypoczynku sobotnio-niedzielnego a dochodem.

W y k s z t a ł c e n i e g ł o w y g o s p o d a r s t w a w pewnym stopniu jest czynnikiem wpływającym na ilość wolnych sobót i to zarówno w przypadku męża, jak i żony. W miarę wzrostu poziomu wykształcenia zwiększa się ilość wolnych sobót, przy czym wśród mężczyzn, spośród tych, którzy w ogóle nie mają wolnych sobót blisko 55%, to osoby z wykształceniem zawodowym, natomiast w przypadku kobiet odsetek ten wynosi 45,5%. Nie widać natomiast zbyt wyraźnych preferencji w zakresie turystyki weekendowej i codziennej w zależności od poziomu wykształcenia.

Istnieje natomiast pewne zróżnicowanie w zakresie form turystyki. I tak, wycieczki z zakładem pracy oraz imprezy organizowane przez przedsiębiorstwa turystyczne są częściej wybierane przez osoby z wykształceniem zawodowym i średnim, natomiast w wyjazdach indywidualnych spotyka się nieco większy odsetek turystów z wykształceniem wyższym, choć trzeba powiedzieć, że różnice nie są tu duże.

Najważniejsze cele uprawiania turystyki sobotnio-niedzielnej nie są w zasadzie związane z poziomem wykształcenia. Jedynie w przypadku uprawiających sport odsetek osób z wyższym wykształceniem jest blisko dwukrotnie wyższy niż w pozostałych przypadkach.

To, gdzie uprawia się turystykę weekendową jest także w pewnej mierze uzależnione od poziomu wykształcenia respondenta. Rzecz charakterystyczna, że o ile spośród tych, którzy kierują się nawykami rodzinnymi połowę stanowią absolwenci szkół średnich, a blisko jedną trzecią podstawowych, to sytuacja ekonomiczna jest już powodem wyboru miejsca spędzania czasu w soboty i niedziele dla ponad 41% osób z wykształceniem zawodowym. Gospodarstwa z wykształceniem wyższym nieco częściej z kolei kierują się ofertą zakładu pracy niż pozostałe rodzaje gospodarstw.

Z a w ó d g ł o w y g o s p o d a r s t w a w wyraźny sposób nie wpływa na preferencje w zakresie turystyki sobotnio-niedzielnej. Wydaje się to uzasadniać tym, że młode małżeństwa mają za sobą na tyle krótki staż pracy, że jej charakter nie zdążył jeszcze w widoczny sposób uwarunkować zachowań turystycznych. Jedynie w przypadku miejsca spędzania czasu w soboty i niedziele widać, że robotnicy, częściej niż inne grupy zawodowe, kierują się ofertą turystyczną zakładu pracy, co potwierdza intui-

cyjne spostrzeżenia o chętnym udziale pracowników produkcyjnych w imprezach zakładowych. Jest to istotnym wskazaniem dla zakładowych służb socjalnych, aby podjąć pogłębione badania preferencji tej grupy w celu lepszego dostosowania programów imprez do oczekiwań ich uczestników. W tym celu należałoby podjąć badania w zakresie oceny odbywających imprez, czasu trwania, miejsca, programu itp. Relacjonowane badania tych zagadnień nie uwzględniały, gdyż wykraczałoby to poza ramy założonej tematyki. Młode małżeństwa, jak to już wspomniano, stanowią potencjalną bazę uczestników na szereg następnych lat, a więc badania marketingowe w tym segmencie rynku są w pełni uzasadnione.

L i c z e b n o ś ć g o s p o d a r s t w a d o m o w e g o także nie pozostaje bez wpływu na kształt małej turystyki młodych małżeństw. Wśród gospodarstw dwuosobowych zaobserwowano interesujące zjawisko polegające na tym, że mężowie częściej dysponują większą ilością wolnych sobót, a kobiety mniejszą niż w pozostałych typach gospodarstw. Z kolei, gospodarstwa dwuosobowe nieco częściej uprawiają turystykę w codzień, natomiast te które mają już dwoje dzieci dwukrotnie częściej deklarują, że jej nie uprawiają. Jest to w pełni wytłumaczalne obowiązkami domowymi, koniecznością opieki nad dziećmi /na ogół małymi/. Jeżeli chodzi natomiast o pozostałe zagadnienia związane z turystyką weekendową, to nie widać wyraźnego ich związku z liczebnością gospodarstw lub rysujące się związki mogą być wynikiem stosunkowo ograniczonego kręgu respondentów.

L i c z b a d z i e c i, podobnie jak w przypadku turystyki zagranicznej, z uwagi na krótki staż młodych małżeństw nie jest wyraźnie różnicującym czynnikiem. W pewnych problemach widać nato-

miast różnice pomiędzy gospodarstwami bezdzietnymi i posiadającymi dzieci. Np. żony posiadające dzieci częściej dysponują maksymalną liczbą wolnych sobót /ponad 60% mających 1 dziecko i ponad 72% z dwójką dzieci/. Wśród mężczyzn odsetek ten waha się wokół jednej trzeciej. Terminy wyjazdów weekendowych też częściej w rodzinach posiadających dzieci koncentrują się w trzech miesiącach letnich, podczas gdy małżeństwa bezdzietne w większym stopniu wykorzystują także pozostałe miesiące. Rodziny z dziećmi dziesięciokrotnie częściej niż bezdzietne korzystają z wycieczek zakładowych, nie zgłaszają jednak odmiennych celów uprawiania turystyki weekendowej. Różnice dotyczą tu zatem form a nie treści. Formy te związane są często z sytuacją ekonomiczną, a więc poszukuje się form najtańszych, umożliwiających uprawianie turystyki przez całą rodzinę. Ma to m.in. wpływ na miejsce wypoczynku sobotnio-niedzielnego. Co ciekawe, fakt posiadania dzieci nie rzutuje na fakt uprawiania turystyki poza urlopem.

Długość urlopu wypoczynkowego nie wpływa w wyraźny sposób na preferencje w zakresie turystyki weekendowej, choć wydawać by się mogło, że im krótszy wymiar urlopu wypoczynkowego, tym bardziej rosnać powinna skłonność do turystycznego wykorzystania wolnych sobót i niedziel. W świetle uzyskanych odpowiedzi młode małżeństwa takich preferencji jednak nie przejawiają.

Uprawianie turystyki i wypoczynku w poszczególne dni tygodnia oraz soboty i niedziele ułatwione jest dla tych respondentów, których rodzice, krewni lub znajomi posiadają działkę na terenie miasta Poznania lub jego okolic. Ważny jest przy tym łatwy dojazd do tych miejscowości - respondenci wyraźnie na to zwracali uwagę.

W grupie osób, które nie korzystały z form wypoczynku codziennego i sobotnio-niedzielnego wskazywano najczęściej na wiele powodów. Zdecydowanie jednak podawano brak czasu jako podstawowy motyw rezygnacji z takich form wypoczynku. Można domniemywać, że jest to powód bardzo subiektywny, kryjący przyczyny bardziej istotne, w tym także nieracjonalne rozłożenie czasu w funkcjonowaniu gospodarstwa domowego. Dość częstym powodem rezygnacji z wypoczynku były małe dzieci. Tym bardziej zatem warto myśleć o kreowaniu takich miejsc i form wypoczynku, w których mogłyby uczestniczyć gospodarstwa domowe młodych małżeństw z małymi dziećmi. Część respondentów podawała, że ograniczenie w korzystaniu z turystyki jest czasowe, wynikające z odbywania przez współmałżonka służby wojskowej.

Przytoczone badania pozwalają jednak na wyciągnięcie ogólniejszych wniosków na temat tego, jak młode małżeństwa wykorzystują wolne soboty i w jakim stopniu uprawiają w tym czasie turystykę. Interesujące są zwłaszcza te zależności, które mogłyby być wykorzystane przez przedsiębiorstwa i organizacje turystyczne dla rozwoju tej turystyki, a zwłaszcza w kontekście doskonalenia podaży usług. Oprócz kształtowania produktu jakim jest usługa, niezwykle ważnym zagadnieniem w świetle zgromadzonych danych, jest cena usług lub szerzej mówiąc ekonomiczne warunki uczestnictwa w turystyce. Zauważalny w ostatnich latach wzrost cen /także w turystyce/ oraz niski poziom dochodów uzyskiwanych przez większość młodych małżeństw powodują, że ten segment rynku jest niezwykle wyczulony na ekonomiczne uwarunkowania turystyki i skutek tego preferuje tanie jej formy. Należą do nich wyjazdy indywidualne oraz turystyka socjalna, organizowana w zakładach pracy przy znacznym nieraz

dofinansowaniu zakładu¹. Z drugiej jednak strony wiadomo, że działania zakładów pracy na rzecz turystyki nie zawsze prowadzone są w sposób fachowy, co zubaża treści społeczne turystyki i obniża walory. Dążyć by zatem należało do tworzenia sytuacji konkurencyjnej, w której nie decydowałyby argumenty cenowe, a merytoryczne, tj. program, zakres usług itp., a więc uczestnicy mogliby wybierać to co lepsze, a nie tylko to co tańsze. Jak się wydaje, takiej oferty biura podróży się jeszcze nie dopracowały, a i zasady dotowania turystyki zakładanej nie zawsze są właściwe. Dotacje powinny mieć głównie charakter podmiotowy /np. pracownicze konta funduszu wczasowego/, a dotowanie imprezy powinno następować wyjątkowo w przypadkach uzasadnionych interesem ekonomicznym lub społecznym /np. finansowanie wyjazdów jako forma premii jubileuszowej za długoletnią pracę itp./.

W świetle przeprowadzonej analizy rysują się także potrzeby w zakresie dalszych badań naukowych w zakresie małej turystyki. To, co udało się do tej pory zbadać stanowi zaledwie wstęp do pogłębionych badań marketingowych² w zakresie preferencji i warunkowań popytu. Skala badanego zjawiska oraz jego ważność społeczna w pełni za tym przemawiają.

Na podstawie przeprowadzonych badań można również sformułować wnioski pod adresem instytucji i organizacji odpowiedzialnych za przestrzenne planowanie miast oraz przygotowanie terenów dla rekre-

¹ Mikołajczak Z., Wolne dni szansą rozwoju turystyki, Rada Nar. Gosp. 1981, R. 9, nr 11.

² Adamczyk-Karpińska H., Ciągłe się ślizgamy, Weekendy, IMT Światowid 1985, nr 3.

acji jego mieszkańców. Z punktu widzenia potrzeb wypoczynkowych młodych małżeństw wychowujących dzieci /a także innych grup społecznych, np. emerytów/, konieczne jest lokalizowanie i dobre zagospodarowanie terenów zadrzewionych, z basenami lub naturalnymi zbiornikami wodnymi dla wypoczynku ludności. Gospodarstwa zmotoryzowane lub starsze łatwiej dotrą do miejsc bardziej oddalonych. Natomiast gospodarstwa domowe młodych małżeństw wymagają szczególnej opieki i troski ze strony aparatu państwa oraz organizacji społecznych.

6. Analiza wielkości wydatków na turystykę

Próbując określić miejsce wydatków na turystykę w budżetach rodzinnych badanych respondentów postawiono pytanie dotyczące wielkości wydatków na cele związane z wyjazdami turystycznymi w 1986 roku. Poniżej przedstawiono zagregowane wyniki.

Zdając sobie sprawę z tego, iż w badaniach bezpośrednich respondenci wykazują znaczną skłonność do zaniżania zarówno dochodów, jak i wydatków, uzyskane wyniki porównane zostały z danymi Głównego Urzędu Statystycznego pochodzącymi z 1985 roku, co jest uzasadnione dostępnością danych.

Tabela 6.1.

Wydatki na turystykę w badanych gospodarstwach domowych w 1986 roku w zależności od wykształcenia głowy gospodarstwa

Lp.	Suma wydatków w zł	Ogółem	Wykształcenie głowy gospodarstwa			
			podsta- wowe	zasadn. zawodowe	średnie	wyższe
1.	O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	10.000 i mniej	35,9	47,4	43,4	31,7	25,0
3.	10.001 - 20.000	17,6	21,1	18,4	18,0	13,5
4.	20.001 - 30.000	12,8	15,8	11,2	13,2	13,5
5.	30.001 - 50.000	13,7	5,3	9,9	15,9	19,2
6.	50.001 - 75.000	2,4	0,0	1,3	2,6	5,8
7.	75.001 - 100.000	1,9	0,0	2,0	1,1	5,8
8.	100.001 - 200.000	1,0	0,0	0,7	0,5	3,8
9.	Brak danych	14,7	10,5	13,2	16,9	13,5

Źródło: Przeliczenia własne na podstawie badań ankietowych.

Przez wydatki na turystykę rozumiano wszelkie wydatki poniesione w związku z wyjazdami turystycznymi w 1986 roku. Spośród badanych gospodarstw 35,9% wydało na turystykę w 1986 roku nie

więcej niż 10 tys. zł¹. Cena jednego pełnopłatnego skierowania na wczasy była wówczas co najmniej o 50% wyższa. 80% gospodarstw wydało sumę nie przekraczającą 50 tys. zł, co według obowiązujących cen jest dolną granicą kwoty jaką muszą rozporządzać dwie osoby przed udaniem się na 2-tygodniowy urlop w kraju. Jedynie 2,9% badanych gospodarstw przekroczyło sumę 75.000 zł, która może być uznana za dolną granicę wydatków jakie dwie osoby muszą ponieść, aby móc spędzić urlop zagranicą. Nawet jeśli weźmiemy pod uwagę możliwość zaniżenia podawanych kwot oraz dofinansowanie zakładów pracy, to i tak sumy pieniędzy przeznaczane przez młode małżeństwa na turystykę nie będą zbyt wysokie. Wynika z tego, że oferta turystyczna do nich skierowana musi dotyczyć usług tanich, o niezbyt wysokim standardzie. Skłonność do wydawania większych sum na turystykę jest zdecydowanie wyższa w tych grupach gospodarstw, w których głową jest osoba bardziej wykształcona /tabela 6,1/.

Posiadanie dzieci jest czynnikiem silnie ograniczającym wydatki na turystykę /tabela 6.2./ . Związane jest to z faktem, że posiadanie dziecka pogarsza sytuację ekonomiczną gospodarstwa domowego wpływając na zmniejszenie się funduszu swobodnej decyzji, zmniejsza zasoby czasu wolnego dorosłych członków gospodarstwa, a także ogranicza jego mobilność.

Dłuższy urlop w istotny sposób wpływa na zwiększenie wydatków turystycznych, co świadczy o tym, że znaczna część respondentów nie rezygnuje z dłuższego wypoczynku urlopowego ze względów ekonomicznych /tabela 6.3./ . W miarę zwiększania się długości urlopu obserwujemy zmniejszenie się odsetka gospodarstw o najniższych wydatkach i zwiększanie się odsetka gospodarstw przeznaczających wyższe sumy pieniędzy na turystykę. Granicą tą

¹ Walicki R., Na wczasy jeżdżą bogaci?, Zarządzanie 1985, nr 2.

Tabela 6.2.

Wydatki na turystykę w badanych gospodarstwach domowych w 1986 roku w zależności od liczby posiadanych dzieci

Lp.	Suma wydatków w zł	Ogółem	Liczba posiadanych dzieci		
			0	1	2
1.	O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	10.000 i mniej	35,9	14,5	38,1	52,9
3.	10.001 - 20.000	17,6	20,3	16,5	21,6
4.	20.001 - 30.000	12,8	15,9	13,3	5,9
5.	30.001 - 50.000	13,7	23,2	12,9	5,9
6.	50.001 - 75.000	2,4	2,9	2,7	0,0
7.	75.001 - 100.000	1,9	4,3	1,0	2,0
8.	100.001 - 200.000	1,0	1,4	1,0	0,0
9.	Brak danych	14,7	17,4	14,6	11,8
Wartość średnia /w tys.zł/20,9			29,5	19,8	13,0

Źródło: jak w tabeli 6.1.

Tabela 6.3.

Wydatki na turystykę w badanych gospodarstwach domowych w 1986 roku w zależności od długości urlopu głowy gospodarstwa

Lp.	Suma wydatków w zł	Ogółem	Długość urlopu w dniach			
			1-14	15-17	18-20	21 i więcej.
1.	O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2.	10.000 i mniej	35,9	48,3	50,0	39,0	33,8
3.	10.001 - 20.000	17,6	13,8	0,0	19,5	17,7
4.	20.001 - 30.000	12,8	6,9	28,6	8,5	14,2
5.	30.001 - 50.000	13,7	6,9	14,5	8,5	16,9
6.	50.001 - 75.000	2,4	3,4	0,0	4,9	1,9
7.	75.001 - 100.000	1,9	0,0	0,0	0,0	2,3
8.	100.001 - 200.000	1,0	0,0	0,0	1,2	0,8
9.	Brak danych	14,7	20,7	7,1	18,3	12,3

Źródło: jak w tabeli 6.1.

jest 20.000 zł. Granica ta jest zbliżona do średniej wydatków turystycznych dla badanej próby, która wynosi około 21.000 zł rocznie na 1 gospodarstwo domowe. Przeciętna ilość^{osób} w badanych gospodarstwach domowych wynosi w niewielkim przybliżeniu 3. Porównując otrzymane wyniki z odpowiednimi danymi opublikowanymi przez GUS¹ zauważamy, że młode małżeństwa wydają znacznie więcej na turystykę niż 3-osobowe gospodarstwa pracownicze. Dane GUS dotyczą roku poprzedniego i w związku z tym powinny być pomnożone przez współczynnik inflacji rzędu 1,2. Wówczas wydatki turystyczne 3-osobowego gospodarstwa pracowniczego wyniosą około 12,5 tys. zł. W gospodarstwach robotniczych i nierobotniczych odpowiednio 8 tys. i 18,5 tys. zł. W każdym przypadku wydatki turystyczne młodych małżeństw są wyższe. Skorygowane wydatki turystyczne gospodarstw pracowniczych 2, 3 i 4-osobowych wynoszą odpowiednio 9,1, 14,9 oraz 16,4 tys. zł. Porównując je z danymi dotyczącymi badanej zbiorowości zauważamy, że młode małżeństwa bezdzietne oraz posiadające jedno dziecko wydają na turystykę więcej niż ich demograficzne odpowiedniki w próbie reprezentatywnej dla kraju, natomiast wydatki turystyczne młodych małżeństw z dwójką dzieci są niższe od przeciętnej charakteryzującej gospodarstwa 4-osobowe.

W podsumowaniu można stwierdzić, że relatywnie wysoka aktywność turystyczna młodych małżeństw znajduje odzwierciedlenie w dość wysokich wydatkach na cele turystyczne. Wydatki te są wyższe od przeciętnej obliczonej dla gospodarstw pracowniczych tej wielkości i maleją silnie w miarę przybywania dzieci w gos-

¹ Budżety ~~rodzinne~~ gospodarstw domowych w 1985 roku, GUS, Warszawa 1986.

podarstwie domowym. Ponadto zauważa się dodatni związek między długością urlopu głowy gospodarstwa, a wielkością wydatków na turystykę. Podobny wpływ na wielkość tych wydatków ma wykształcenie głowy gospodarstwa. Długość urlopu może być czynnikiem wyjaśniającym tę zależność.

7. Zasoby i zamiary zakupu dóbr trwałego użytku związanych z turystyką

Wypożyczenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w sprzęt turystyczny rozumiany jako ogół różnorodnych artykułów nieżywnościowych /oprócz obuwia i odzieży/ służących zagospodarowaniu czasu wolnego i stanowiących wyposażenie sportowo-turystyczne jednostek¹ jest niższe niż wyposażenie w pozostały sprzęt trwałego użytku. Wynika to z faktu, iż dobra turystyczne nie należą do artykułów zaspokajających podstawowe potrzeby życiowe człowieka. Popyt na nie pojawia się więc dopiero od pewnego poziomu dochodów i w znacznej mierze uzależniony^{jest} od indywidualnych preferencji związanych ze spędzaniem wolnego czasu. Do podstawowych czynników kształtujących stan posiadania sprzętu turystycznego należą: przeciętne miesięczne dochody całego gospodarstwa domowego, zawód oraz wykształcenie głowy rodziny. Analiza zasobów sprzętu turystycznego w gospodarstwach domowych młodych małżeństw przedstawiona zostanie w zależności od wyżej wymienionych czynników według następujących grup dóbr²:

- 1/ turystyczny sprzęt campingowy - namioty, meble turystyczne, śpiwory, butle gazowe, materace turystyczne, kuchnie turystyczne, naczynia kuchenne, lodówki turystyczne, nagrzewnice i lampy gazowe;

¹ Sackiewicz D., Popyt na sprzęt turystyczny w 1990 roku, Instytut Handlu Wewnętrznego i Usług, Warszawa 1976, s. 5.

² Bosiacki S., Zapotrzebowanie na towary związane z turystyką i wypoczynkiem w wybranych krajach RWPG, IHWiU, Warszawa 1979, s. 7.

- 2/ indywidualne środki komunikacji - rowery, przyczepy campingowe
- 3/ sprzęt wodny- kajak, motorówka, żaglówka, ponton;
- 4/ sprzęt do uprawiania sportów zimowych - narty, buty narciarskie
- 5/ pozostały sprzęt sportowo-rekreacyjny - sprzęt wędkarski.

Poprzedzi ją ogólna analiza porównawcza wyposażenia gospodarstw domowych w sprzęt turystyczny w 1986 i 1987 roku z uwzględnieniem zamiarów zakupu oraz możliwości wypożyczenia tego rodzaju dóbr trwałych.

Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w sprzęt turystyczny, choć znacznie zróżnicowane w zależności od rodzaju artykułu, kształtuje się na dość niskim poziomie. Spośród badanych dóbr największe są zasoby rowerów, materacy turystycznych i śpiworów, które to artykuły posiada co drugie gospodarstwo domowe /tabela 7.1./. Zwrócić należy jednak uwagę na fakt, że zarówno rowery, materace, jak i śpiwory, będąc substytutami innych - znacznie droższych dóbr - służyć mogą nie tylko turystyce, ale i zaspokajać potrzeby związane z życiem codziennym. Najniższe w badanych gospodarstwach są zasoby przyczep campingowych, motorówek i żaglówek. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w bardzo wysokiej cenie jednostkowej tych artykułów i niskim uposażeniem młodych małżeństw. Porównując jednak wyposażenie omawianych gospodarstw w bieżącym roku z rokiem poprzednim, zauważyć można pewną poprawę. Zwiększeniu uległy zasoby prawie wszystkich artykułów z wyjątkiem namiotów. Największą dynamiką wzrostu charakteryzowały się zasoby mebli campingowych, butli gazowych i materacy turystycznych. Są to artykuły, z których zakupem na rynku nie ma większego problemu, a ich stosunkowo przystępna cena nie uniemożliwia zakupu przez gospodarstwa

Tabela 7.1.

Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw
w sprzęt turystyczny w latach 1986 i 1987 /w sztukach/
na 100 gospodarstw domowych/

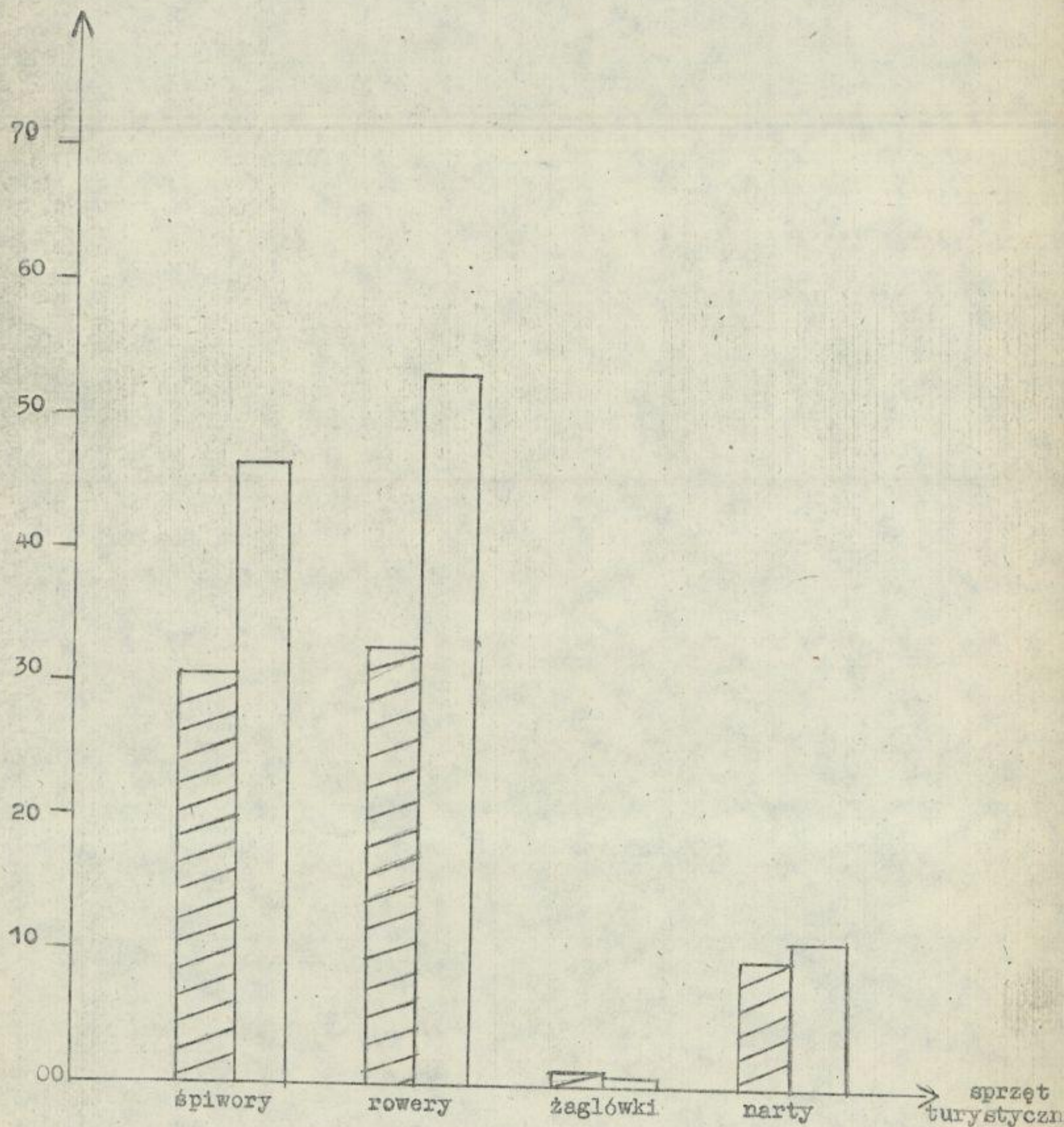
Sprzęt turystyczny	L a t a	
	1986	1987.
1. Sprzęt campingowy:		
- namioty	23,8	15,7
- meble campingowe	3,6	35,7
- śpiwory	30,9	46,7
- butle gazowe	13,3	23,1
- materace turystyczne	31,5	53,0
- kuchnie turystyczne	.	11,3
- naczynia kuchenne	.	6,7
- lodówki turystyczne	.	3,6
- nagrzewnice	.	1,7
- lampy gazowe	.	1,4
2. Indywidualne środki komunikacji:		
- rowery	32,5	53,5
- przyczepy campingowe	0,4	0,2
3. Sprzęt wodny:		
- kajaki	3,0 ^x	0,2
- motorówki	.	0,2
- żaglówki	1,0	0,7
- pontony	3,0 ^x	2,2
4. Sprzęt do uprawiania sportów zimowych:		
- narty	9,5	10,8
- buty narciarskie	.	9,9
5. Pozostały sprzęt sportowo-rekreacyjny:		
- sprzęt wędkarski	.	32,0

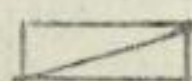
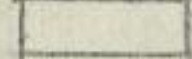
^x ponton i kajak łącznie

Źródło: Przeliczenia własne na podstawie badań ankietowych.

Wypożyczenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w niektóre artykuły turystyczne w roku 1986 i 1987 /w sztukach na 100 gospodarstw/.

sztuki
na 100 gosp.

 - 1986 r.
 - 1987 r.

Źródło: dane tabeli 7.1

niżej uposażone.

Trudny do wytłumaczenia jest fakt zmniejszenia się liczby namiotów w rodzinach młodych małżeństw /o 8 szt. na 100 gospodarstw/, pomimo największego zainteresowania zakupem tego artykułu do końca 1986 roku /tabela 7.2./. Zjawisko to może być spowodowane zarówno zużyciem fizycznym znacznej liczby namiotów oraz brakiem możliwości zrealizowania popytu substytucyjnego, jak również odsprzedażą tych artykułów. Jednak - jak wykazuje tabela 7.3. - brak tego dobra w gospodarstwach domowych zostaje w pewien sposób zrekompensowany największą możliwością wypożyczenia tego rodzaju sprzętu spośród wszystkich badanych. Biorąc pod uwagę niewielką ilość gospodarstw, mających możliwość korzystania ze sprzętu turystycznego pochodzącego z różnego rodzaju wypożyczalni, bądź też od krewnych czy znajomych /na 100 gospodarstw ponad 80 nie ma żadnych możliwości wypożyczenia połowy badanych artykułów turystycznych /tabela 7.3./, jedyną możliwością użytkowania tych dóbr jest ich zakup. Pomimo tego analiza zamiarów zakupu sprzętu turystycznego wykazuje niewielkie zainteresowanie zakupem tego rodzaju artykułów. Relatywnie największy odsetek badanych gospodarstw domowych młodych małżeństw zamierza zakupić meble campingowe-co 13 gospodarstwo, rowery-co 20 gospodarstwo, śpiwory i namioty-co 25 gospodarstwo /tabela 7.2./. Większość gospodarstw zamierzających nabyć tego rodzaju sprzęt jako przewidywany rok zakupu podała koniec 1987 /tabela 7.4./, a więc bardzo krótki horyzont czasowy. Zainteresowanie zakupem określonego rodzaju dóbr turystycznych - choć nie jest równoznaczne z jego dokonaniem - stanowi wyraz pewnych preferencji turystycznych młodych małżeństw. Większość artykułów

Tabela 7.2.

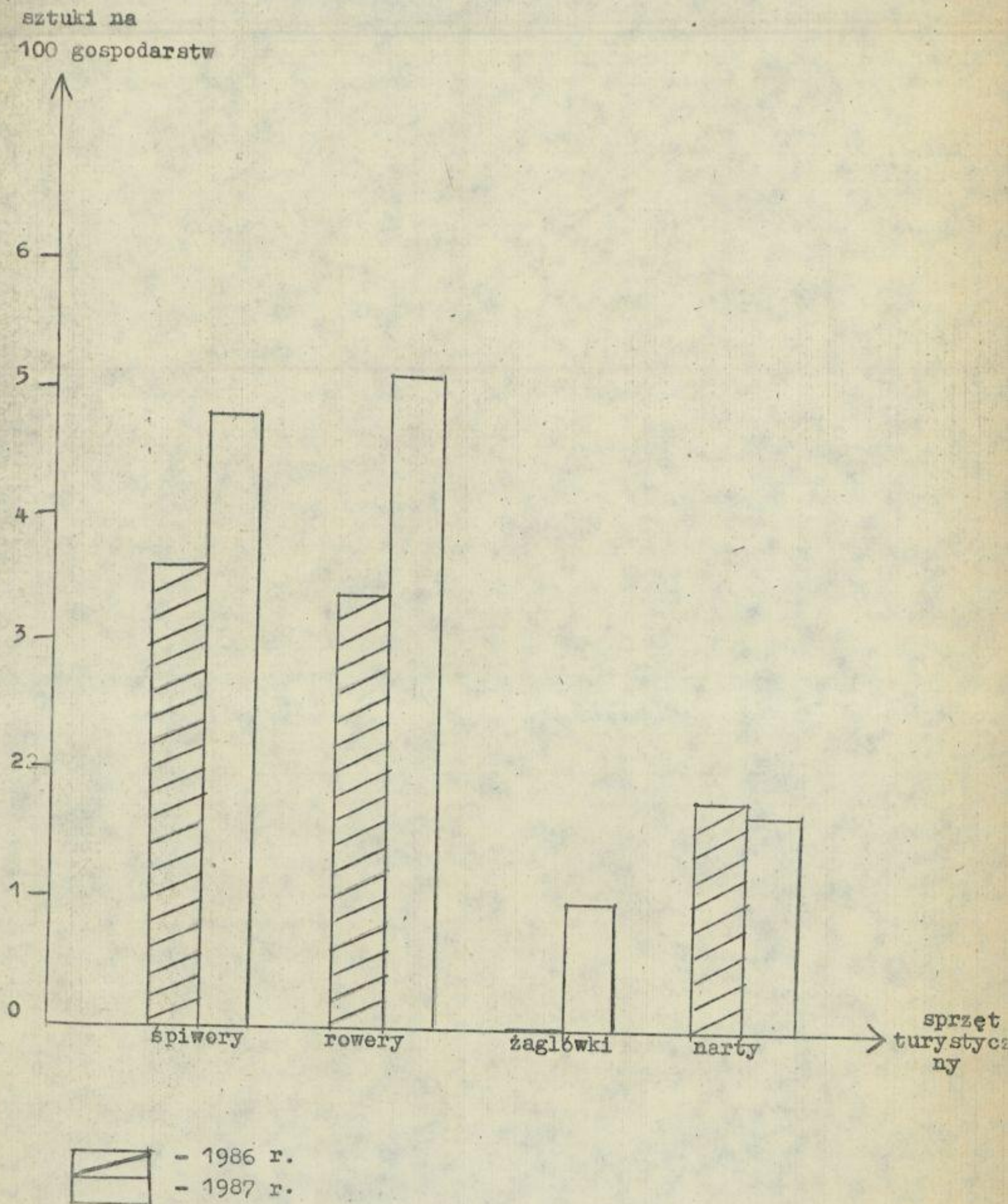
Zamiary zakupu sprzętu turystycznego przez gospodarstwa domowe młodych małżeństw w świetle wyników badań z 1986 i 1987 roku /w sztukach na 100 gospodarstw/

Sprzęt turystyczny	L a t a	
	1986	1987
1. Sprzęt campingowy:		
- namioty	5,9	4,3
- meble campingowe	0,4	7,7
- śpiwory	3,6	4,8
- butle gazowe	0,4	1,4
- materace turystyczne	1,2	3,4
- kuchnie turystyczne	.	1,7
- naczynia kuchenne	.	0,7
- lodówki turystyczne	.	1,7
- nagrzewnice i lampy gazowe	.	1,0
2. Indywidualne środki komunikacji:		
- rowery	3,4	5,1
- przyczepy campingowe	0,2	0,7
3. Sprzęt wodny:		
- kajaki	0,2 ^x	0,2
- motorówki	.	0,5
- żaglówki	0,0	1,0
- pontony	0,2 ^x	0,5
4. Sprzęt do uprawiania sportów zimowych:		
- narty	1,8	1,7
- buty narciarskie	.	1,7
5. Pozostały sprzęt sportowo-rekreacyjny:		
- sprzęt wędkarski	.	0,7

^x kajak i ponton łącznie

Źródło: jak w tabeli 7.1.

Zamiany zakupu wybranych artykułów turystycznych przez gospodarstwa domowe młodych małżeństw w roku 1986 i 1987 /w sztukach na 100 gospodarstw

Źródło: dane tabeli 7.2

Tabela 7.3.

Gospodarstwa domowe młodych małżeństw nie mające możliwości wypożyczenia sprzętu turystycznego /w sztukach na 100 gospodarstw/

Sprzęt turystyczny	Gospodarstwa
1. Sprzęt campingowy:	
- namioty	33,9
- meble campingowe	78,3
- śpiwory	44,5
- butle gazowe	65,0
- materace turystyczne	47,9
- kuchnie turystyczne	63,3
- naczynia kuchenne	81,4
- lodówki turystyczne	87,7
- nagrzewnice	86,7
- lampy gazowe	86,7
2. Indywidualne środki komunikacji:	
- rowery	78,5
- przyczepy campingowe	82,4
3. Sprzęt wodny:	
- kajaki	79,0
- motorówki	89,3
- żaglówki	83,3
- pontony	81,2
4. Sprzęt do uprawiania sportów zimowych:	
- narty	82,1
- buty narciarskie	83,3
5. Pozostały sprzęt sportowo-rekreacyjny:	
- sprzęt wędkarski	86,0

Źródło: Przeliczenia własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Tabela 7,4,

Zamiary zakupu sprzętu turystycznego przez gospodarstwa domowe młodych małżeństw według przewidywanego roku zakupu
/w sztukach na 100 gospodarstw/

Sprzęt turystyczny	Przewidywany rok zakupu			
	1987	1988	1989	1990 i dalej
1. Sprzęt campingowy:				
- namioty	1,7	1,2	0,2	1,2
- meble campingowe	2,9	1,4	1,0	2,4
- śpiwory	2,9	1,0	0,2	0,7
- butle gazowe	1,2	0,2	0,0	0,0
- materace turystyczne	1,9	1,0	0,2	0,2
- kuchnie turystyczne	1,7	0,0	0,0	0,0
- naczynia kuchenne	0,2	0,2	0,0	0,2
- lodówki turystyczne	0,7	0,2	0,2	0,4
- nagrzewnice i lampy gazowe	0,7	0,0	0,0	0,2
2. Indywidualne środki komunikacji:				
- rowery	2,7	0,4	0,6	0,6
- przyczepy campingowe	0,0	0,0	0,2	0,4
3. Sprzęt wodny:				
- kajaki	0,0	0,2	0,0	0,0
- motorówki	0,0	0,0	0,0	0,4
- żaglówki	0,0	0,2	0,2	0,4
- pontony	0,2	0,0	0,0	0,2
4. Sprzęt do uprawiania sportów zimowych:				
- narty	0,4	0,2	0,2	0,6
- buty narciarskie	0,6	0,4	0,0	0,4
5. Pozostały sprzęt sportowo-rekreacyjny:				
- sprzęt wędkarski	0,2	0,0	0,0	0,4

Źródło: Przeliczenia własne na podstawie wyników badań ankietowych.

na które zainteresowanie zakupem w 1987 r. jest największe, a więc: meble campingowe, śpiwory, materace turystyczne, namioty, ^{jest} ~~a więc~~ niezbędnym wyposażeniem w przypadku uprawiania turystyki indywidualnej, niezorganizowanej. Świadczy to o zainteresowaniu gospodarstw domowych młodych małżeństw właśnie taką formą spędzania wolnego czasu. Najmniejsze zainteresowanie zakupem wykazali respondenci w odniesieniu do takich artykułów, jak: naczynia kuchenne, kajaki, pontony, motorówki, sprzęt wędkarski oraz przyczepy campingowe. Trudno tu jednak określić pewien wspólny dla wyżej wymienionych artykułów, przewidywany przez gospodarstwa domowe młodych małżeństw rok zakupu.

Porównując zainteresowanie zakupem sprzętu turystycznego w obu przeprowadzonych badaniach, a więc w latach 1986 i 1987, zauważyć można znaczny jego wzrost w 1987 r. W porównaniu z rokiem poprzednim chęć zakupu mebli campingowych wzrosła 19-krotnie, butli gazowych i przyczep campingowych 3,5-krotnie; ponad 2,5-krotnie materacy turystycznych oraz 1,5-krotnie rowerów. Zmalało natomiast zainteresowanie zakupem namiotów.

Przystępując do omawiania podstawowych czynników determinujących stan posiadania artykułów należących do sprzętu turystycznego, zacząć należy od najważniejszego, jakim jest przeciętny, miesięczny dochód całego gospodarstwa domowego.

Grupą dóbr, w które najlepiej są wyposażone gospodarstwa domowe młodych małżeństw jest turystyczny sprzęt campingowy. Zasoby większości sprzętu należącego do tej grupy dóbr rosną wraz ze wzrostem dochodów /tabela 7.5./. Zależność ta dotyczy takich artykułów, jak: meble campingowe, śpiwory, butle gazowe, materace turystyczne, kuchnie turystyczne oraz lampy gazowe.

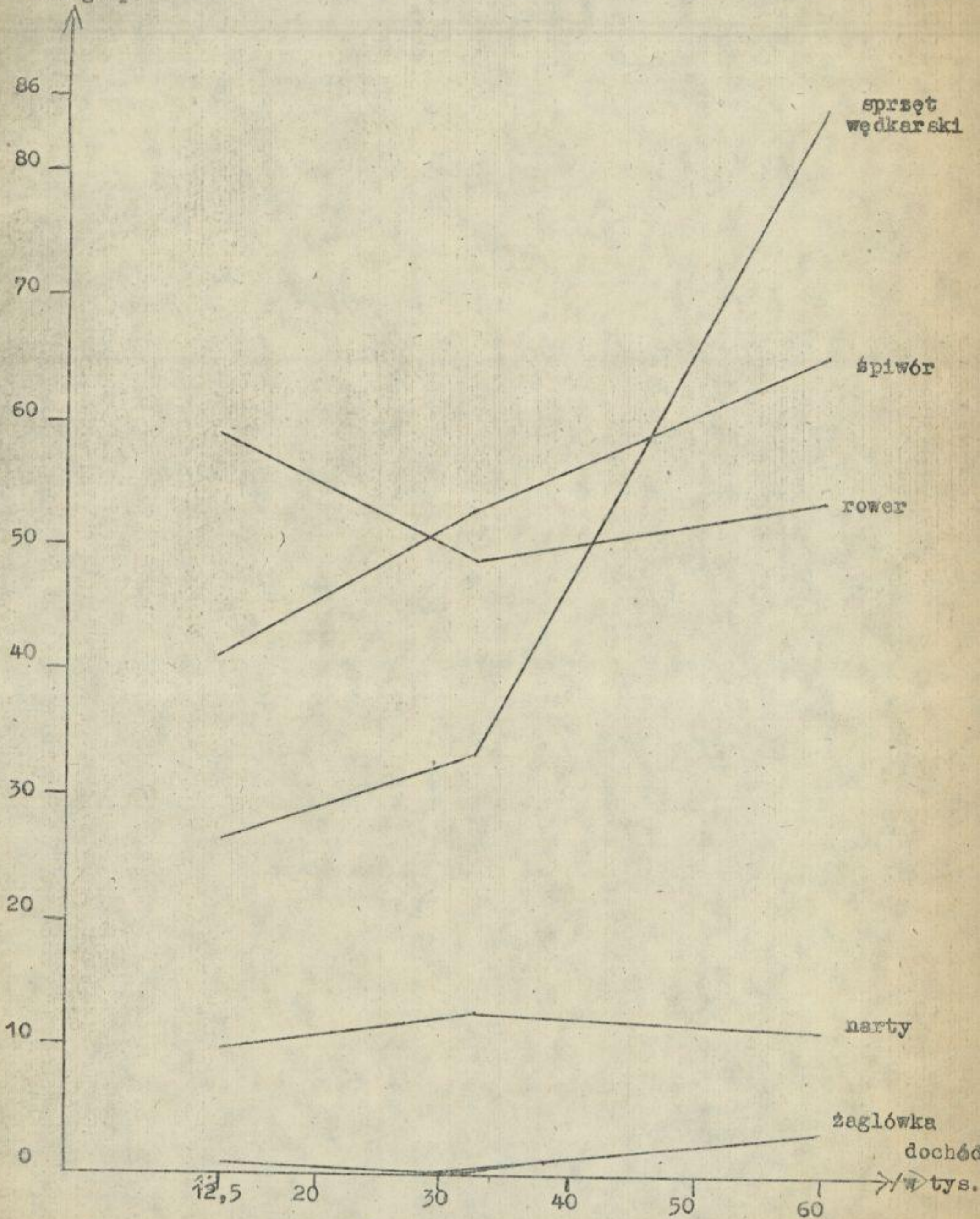
Tabela 7.5.

Wypożyczenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w sprzęt
turystyczny według przeciętnego miesięcznego dochodu
/w sztukach na 100 gospodarstw/

Sprzęt turystyczny	Dochód miesięczny		
	do 25.000,-zł	25.001,- 40.000,-	40.000,- i więcej
1. Sprzęt campingowy:			
- namioty	16,2	16,1	11,5
- meble campingowe	26,6	44,1	80,8
- śpiwory	41,9	53,1	65,4
- butle gazowe	23,2	22,4	30,8
- materace turystyczne	49,4	57,4	73,1
- kuchnie turystyczne	9,1	12,6	26,9
- naczynia kuchenne	5,4	9,8	3,8
- lodówki turystyczne	4,1	1,1	7,6
- nagrzewnice	2,1	1,4	9,0
- lampy gazowe	0,8	2,1	3,8
2. Indywidualne środki komunikacji:			
- rowery	59,0	48,9	53,8
- przyczepy campingowe	0,0	0,0	3,8
3. Sprzęt wodny:			
- kajaki	0,0	0,7	0,0
- motorówki	0,4	0,0	0,0
- żaglówki	0,8	0,0	3,8
- pontony	1,7	1,4	11,5
4. Sprzęt do uprawiania sportów zimowych:			
- narty	10,0	12,6	11,5
- buty narciarskie	9,1	9,8	19,2
5. Pozostały sprzęt sportowo-rekreacyjny:			
- sprzęt wędkarski	26,1	33,6	84,6

Źródło: Przeliczenia własne na podstawie badań ankietowych.

Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w wybrane artykuły turystyczne według przeciętnego miesięcznego dochodu/w sztukach na 100 gosp.

Źródło: dane tabeli 7.5

Największą różnicę między wyposażeniem gospodarstw domowych najniżej i najwyżej uposażonych, zauważyć można w przypadku lamp gazowych oraz mebli campingowych. Ich zasoby w gospodarstwach najzamożniejszych są odpowiednio: 4-krotnie i 3-krotnie wyższe niż w gospodarstwach najniżej uposażonych. Wiąże się to prawdopodobnie z posiadaniem przez gospodarstwa najwyżej uposażone przyczep campingowych, w stosunku do których omawiane artykuły są dobrami komplementarnymi. Odwrotną zależnością, a więc zmniejszeniem się zasobów dóbr turystycznych w gospodarstwach domowych młodych małżeństw, charakteryzują się namioty oraz nagrzewnice. Niskie zasoby namiotów w gospodarstwach najzamożniejszych wiążą się ze zjawiskami substytucji dodatniej: namioty zastępowane są znacznie nowocześniejszym i bardziej luksusowym dobrem jakim są przyczepy campingowe.

Wśród grupy dóbr zaspokajających potrzeby związane z indywidualną komunikacją trudno mówić o jakiś ukierunkowanych zmianach. Najwyższym stanem posiadania rowerów charakteryzują się gospodarstwa domowe najniżej uposażone, tj. w przedziale do 25.000,-zł miesięcznie, a najniższym - średniozamożne, tj. znajdujące się w przedziale od 25.000,- do 40.000,-zł miesięcznie. Przyczepy campingowe posiadały jedynie gospodarstwa najzamożniejsze /co 26 gospodarstwo/. Przyczyn takiego kształtowania się zasobów przyczep campingowych szukać należy w komplementarności tego artykułu w stosunku do samochodu oraz jego wysokiej cenie jednostkowej. Rowery natomiast są substytutem samochodu, a ich relatywnie niską - w porównaniu z samochodem - ceną sprawia, że są dostępne nawet dla najniżej uposażonych gospodarstw. O ile rowery są artykułem, w który gospodarstwa domowe

młodych małżeństw są najlepiej wyposażone, o tyle zasoby przyrządów campingowych należą do najniższych.

Wśród artykułów należących do grupy sprzętu wodnego również trudno wyodrębnić pewne tendencje. Najwyższym stopniem wyposażenia w żaglówki i pontony charakteryzują się gospodarstwa najbardziej zamożne, najniższym zaś - gospodarstwa średniozamożne. Kajaki i motorówki posiada wyłącznie jedna grupa gospodarstw: w pierwszym przypadku są to gospodarstwa średniozamożne, w drugim - najmniej zamożne. Tego rodzaju sprzęt służy do uprawiania turystyki kwalifikowanej, wymagającej zarówno odpowiedniej sprawności fizycznej, jak i stosownych uprawnień. W związku z tym posiadania sprzętu wodnego wiąże się bardziej z wyżej wymienionymi elementami niż z dochodami gospodarstw domowych.

Kolejną grupę artykułów turystycznych stanowi sprzęt do uprawiania sportów zimowych: narty i buty narciarskie. Najwyższe zasoby nart znajdują się w gospodarstwach średnio uposażonych, przy czym różnice w stanie wyposażenia gospodarstw domowych należących do różnych grup dochodowych są niewielkie - rzędu 1-2 sztuk na 100 gospodarstw. Znacznie większe są różnice w zasobach butów narciarskich /ok. 10 szt. na 100 gospodarstw/. Zasoby tych artykułów charakteryzują się tendencją rosnącą wraz ze wzrostem dochodów. Podczas gdy w grupach gospodarstw najniżej i średnio uposażonych prawie co 10 gospodarstwo posiada buty narciarskie, to w grupie najzamożniejszych rodzin - prawie co 5 gospodarstwo. Podobnie jak w przypadku poprzednio analizowanej grupy dóbr o zasobach tego rodzaju sprzętu w znacznie większym stopniu decydują posiadane umiejętności jazdy na nartach niż dochody.

W grupie pozostałego sprzętu sportowo-rekreacyjnego obejmującego sprzęt wędkarski, zauważyć można wyraźny wzrost zasobów tego artykułu w zależności od poziomu dochodów. W grupie gospodarstw najzamożniejszych jest ponad 3-krotnie więcej artykułów należących do sprzętu wędkarskiego niż w grupie gospodarstw najmniej zamożnych.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na stan posiadania sprzętu turystycznego jest wykształcenie głowy gospodarstwa domowego.

Spośród grupy artykułów należących do sprzętu campingowego wyraźną tendencją rosnącą wraz ze wzrostem wykształcenia, charakteryzowały się meble campingowe, śpiwory, butle gazowe, naczynia kuchenne, lodówki turystyczne, nagrzewnice i lampy gazowe /tabela 7.6./. Gospodarstwa domowe, w których mąż posiadał wykształcenie wyższe charakteryzowały się najwyższymi wskaźnikami wyposażenia we wszystkie dobra tej grupy sprzętu turystycznego z wyjątkiem materacy turystycznych. Przyczyn tego stanu rzeczy szukać należy w dużym zainteresowaniu turystyką w okresie studiów i powieleniu tych zachowań w okresie późniejszym. Najgorzej wyposażone w sprzęt campingowy są gospodarstwa młodych małżeństw, w których mąż posiada wykształcenie podstawowe. Rodziny te nie posiadały w ogóle: butli gazowych, naczyń kuchennych, lodówek turystycznych, nagrzewnic oraz lamp gazowych.

Spośród indywidualnych środków komunikacji wyraźną zależność od wykształcenia wykazują rowery. Poziom ich zasobów rośnie wraz z wykształceniem: od 42 sztuk na 100 gospodarstw z wykształceniem podstawowym do 68 sztuk na 100 gospodarstw z wykształceniem wyższym. Zasoby przyczep campingowych skupiają się w gospodarstwach, w których mąż posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe bądź też średnie.

Tabela 7.6.

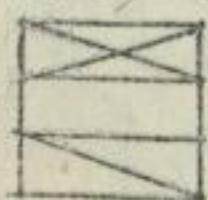
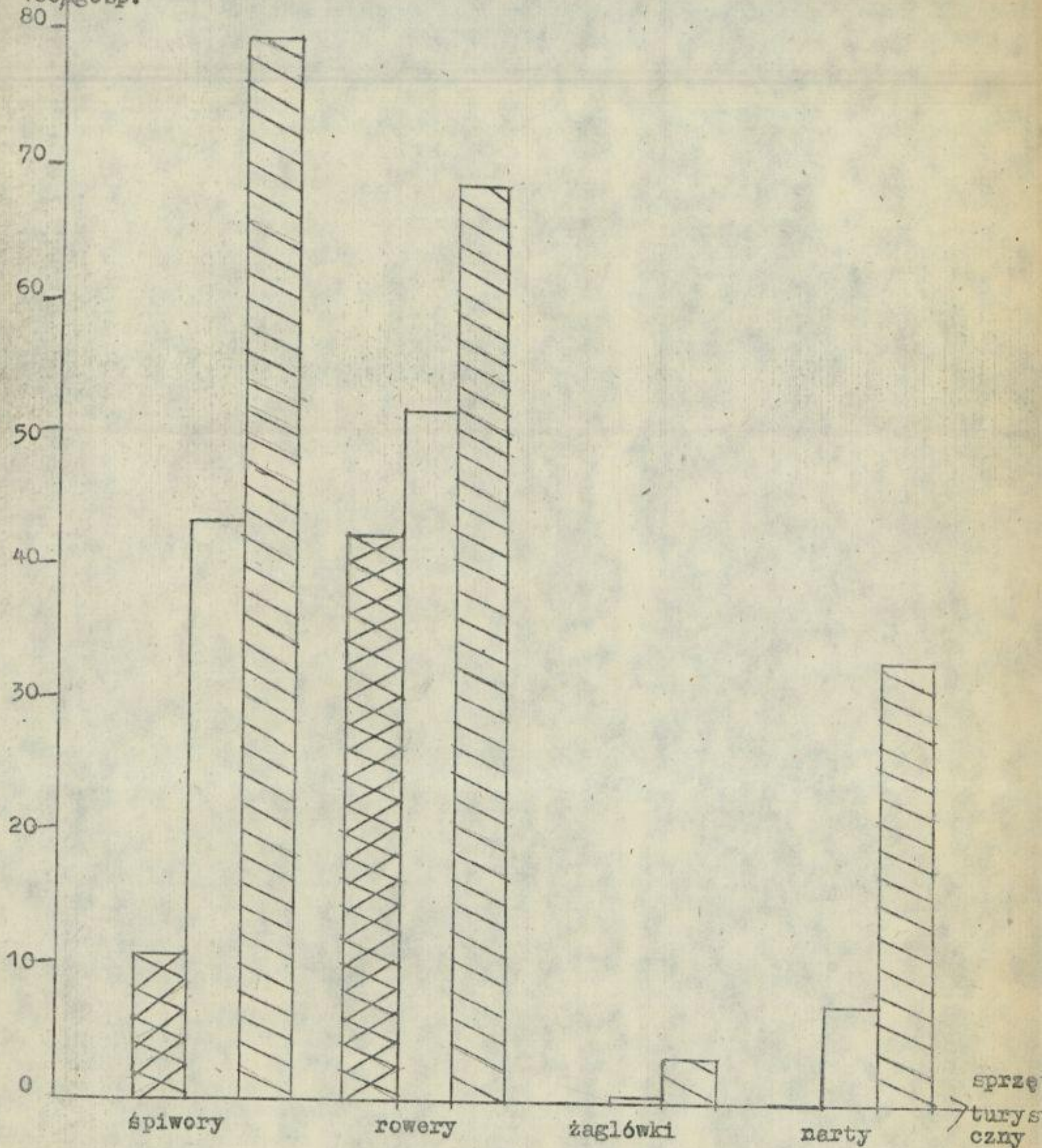
Wypożyczenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w sprzęt turystyczny według wykształcenia głowy gospodarstwa
/w sztukach na 100 gospodarstw/

Sprzęt turystyczny	Wykształcenie		
	podsta- wowe	zasadnicze zawodowe i śred.	wyższe
1. Sprzęt campingowy:			
- namioty	15,8	14,1	25,9
- meble campingowe	6,6	31,7	64,8
- śpiwory	10,5	43,7	79,6
- butle gazowe	0,0	3,8	7,4
- materace turystyczne	68,4	50,7	63,0
- kuchenki turystyczne	10,5	6,2	13,0
- naczynia kuchenne	0,0	6,7	9,3
- lodówki turystyczne	0,0	2,9	9,3
- nagrzewnice	0,0	1,5	3,7
- lampy gazowe	0,0	1,5	1,9
2. Indywidualne środki konsumpcji:			
- rowery	42,1	51,6	68,5
- przyczepy campingowe	0,0	0,3	0,0
3. Sprzęt wodny:			
- kajaki	0,0	0,3	0,0
- motorówki	0,0	0,3	0,0
- żaglówki	0,0	0,3	3,7
- pontony	0,0	2,1	3,7
4. Sprzęt do uprawiania sportów zimowych:			
- narty	0,0	7,9	33,3
- buty narciarskie	0,0	7,3	29,6
5. Pozostały sprzęt sportowo-rekreacyjny:			
- sprzęt wędkarski	73,7	18,2	31,5

Źródło: Przeliczenia własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Wypożyczenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w wybrane artykuły turystyczne wg wykształcenia głowy gospodarstwa / w sztukach na 100 go

sztuki na
100 gosp.

- wykształcenie podstawowe
- wykształcenie zasadnicze zawodowe i średnie
- wykształcenie wyższe

Źródło: dane tabeli 7.6.

Zasoby sprzętu wodnego ~~kierunkują~~^{kumulują} się w dwóch rodzajach gospodarstw: z wykształceniem zasadniczym zawodowym bądź średnim oraz wyższym. Najwyższym stanem posiadania żaglówek i pontonów charakteryzują się gospodarstwa, w których mąż posiada wykształcenie wyższe, natomiast zasoby kajaków i motorówek skupiają się jedynie w gospodarstwach domowych, w których mąż posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe bądź średnie.

Sprzęt do uprawiania sportów ziemnych jest grupą dóbr turystycznych, w których zauważyć można wyraźną zależność między zażobami a wykształceniem. W gospodarstwach z wykształceniem podstawowym brak jakiegokolwiek artykułu, należącego do tej grupy dóbr, natomiast co trzynasta rodzina z wykształceniem zasadniczym zawodowym bądź średnim i co trzecia z wyższym posiada narty i buty narciarskie.

W grupie pozostałego sprzętu sportowo-rekreacyjnego, do którego należy sprzęt wędkarski, najwyższymi zasobami charakteryzują się gospodarstwa z wykształceniem podstawowym. Na 100 gospodarstw tej grupy, aż 74 posiada tego rodzaju sprzęt. Najniższymi wskaźnikami wyposażenia w sprzęt wędkarski charakteryzują się gospodarstwa, w których mąż posiada wykształcenie średnie lub zasadnicze zawodowe.

Zasoby sprzętu turystycznego w gospodarstwach domowych młodych małżeństw zróżnicowane są również w zależności od zawodu głowy gospodarstwa domowego. Zdecydowanie najlepiej wyposażone w sprzęt turystyczny są gospodarstwa domowe studentów, inżynierów i techników oraz nauczycieli /tabela 7.7./. Przyczyn takiego kształtowania się badanych wielkości w przypadku gospodarstw domowych studentów i nauczycieli, szukać należy w naj-

Tabela 7,7.

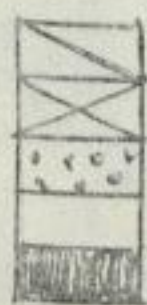
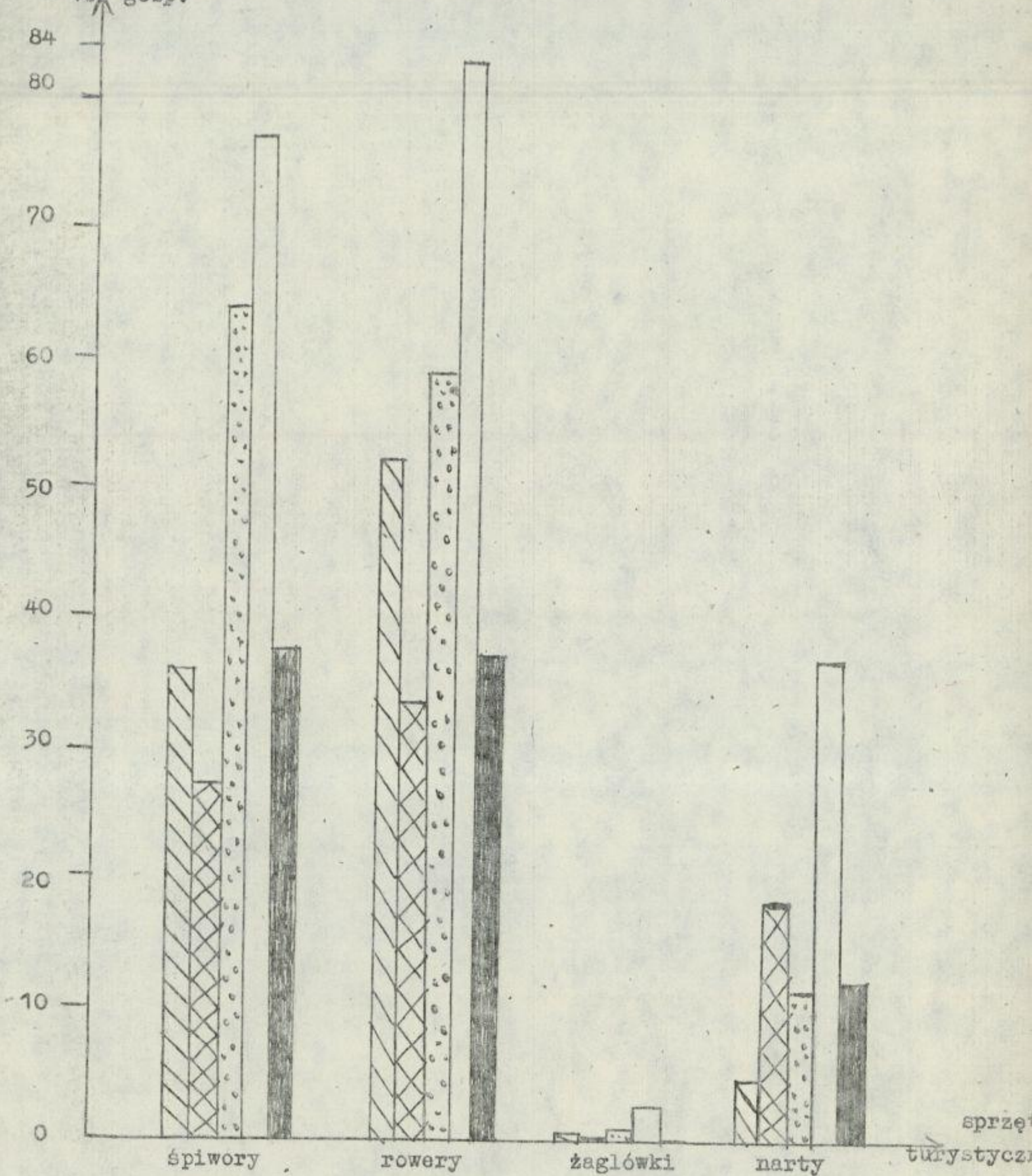
Wypożyczenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w sprzęt turystyczny według zawodu głowy gospodarstwa /w sztukach na 100 gospodarstw/

Sprzęt turystyczny	Z a w ó d				
	Pracow. fiz.	Rzem., lekarz, wolne zawody	Inżyn., techn., naucz.	Uczący się ^x	MO, wojsk bez zaw.
1. Sprzęt campingowy:					
- namioty	12,8	15,2	20,3	22,9	0,0
- meble campingowe	36,0	12,1	50,8	17,1	0,0
- śpiwory	36,0	27,3	64,1	77,1	37,5
-butle gazowe	22,7	21,2	23,4	37,1	0,0
- materace turystyczne	47,8	39,4	60,9	82,9	37,5
- kuchnie turystyczne	11,8	12,1	10,9	11,4	12,5
- naczynia kuchenne	5,9	0,0	8,6	11,4	12,5
- lodówki turystyczne	4,4	27,3	2,3	5,7	12,5
- nagrzewnice	4,4	0,0	0,8	2,9	0,0
- lampy gazowe	4,4	0,0	0,8	0,0	12,5
2. Indywidualne środki komunikacji:					
- rower	52,2	33,3	58,6	82,9	37,0
- przyczepy campingowe	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Sprzęt wodny:					
- kajaki	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
- motorówki	0,0	0,0	0,0	2,9	0,0
- żaglówki	0,5	0,0	0,8	2,9	0,0
- pontony	3,0	0,0	1,6	2,9	0,0
4. Sprzęt do uprawiania sportów zimowych:					
- narty	4,9	18,2	11,7	37,1	12,5
- buty narciarskie	3,9	9,1	11,7	42,9	0,0
5. Pozostały sprzęt sportowo-rekreacyjny:					
- sprzęt wędkarski	29,6	39,4	40,6	17,1	25,0

^x głównie studenci

Źródło: Przeliczenia własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w wybrane artykuły turystyczne wg zawodu głowy gospodarstwa /w sztukach na 100 gospodarstw/ sztuki na 100 gosp.

- pracownicy fizyczni
- rzemieślnicy, wolne zawody i lekarze
- inżynierowie, technicy i nauczyciele
- uczący się
- milicja, wojsko i inne

Źródło: dane tabeli 7.7

większej ilości czasu wolnego, związanego z długością urlopu. Największa spośród badanych zawodów ilość dni wolnych od pracy wywołuje duży popyt na sprzęt związany z turystyką. Najniższymi zasobami sprzętu turystycznego dysponowały gospodarstwa domowe milicjantów, wojskowych oraz osób bez zawodu. W ich posiadaniu znajdowała się jedynie część takich artykułów, jak: śpiwory, materace turystyczne, kuchnie turystyczne, naczynia kuchenne, lodówki turystyczne, lampy gazowe, rowery, narty oraz sprzęt wędkarski.

Najwięcej najwyższych wskaźników wyposażenia w turystyczny sprzęt campingowy spośród wszystkich grup zawodów posiadały gospodarstwa domowe studentów. Wskaźniki te dotyczyły takich artykułów, jak: namioty, śpiwory, butle gazowe i materace turystyczne. W wyposażeniu turystycznym rodzin studenckich brakowało jedynie lamp gazowych. Rodziny inżynierów, techników i nauczycieli najlepiej wyposażone były w śpiwory i materace turystyczne /ponad 60 sztuk na 100 gospodarstw/. Spośród tego rodzaju sprzętu turystycznego, najmniejszym powodzeniem wśród wszystkich grup zawodowych cieszyły się lampy gazowe oraz nagrzewnice.

Kolejną grupę artykułów stanowiły indywidualne środki komunikacji. Rower należy do grupy dóbr turystycznych, w które gospodarstwa domowe młodych małżeństw są najlepiej wyposażone. Najwyższe zasoby tego sprzętu znajdują się w posiadaniu studentów /ponad 80 sztuk na 100 gospodarstw/, najniższe zaś w posiadaniu gospodarstw rzemieślników, lekarzy, i osób reprezentujących wolne zawody /ponad 30 sztuk na 100 gospodarstw/. Podczas gdy rower jest popularnym artykułem zaspokajającym potrzeby związane z indywidualną komunikacją, posiadanym przez wszystkie

grupy gospodarstw domowych, bez względu na reprezentowany przez nie zawód, to przyczepy campingowe posiadają wyłącznie gospodarstwa pracowników fizycznych.

Zasobami dóbr należących do sprzętu wodnego dysponują jedynie gospodarstwa domowe pracowników fizycznych, inżynierów, techników, nauczycieli oraz studentów. Rodziny rzemieślników, lekarzy, osób reprezentujących wolne zawody, milicjantów, wojskowych oraz osób bez zawodu nie posiadają żadnego sprzętu wodnego. Wszystkimi /z wyjątkiem kajaków/ artykułami turystycznymi należącymi do omawianej grupy dóbr dysponują studenci, a z wyjątkiem motorówek - pracownicy fizyczni.

Kolejną grupę artykułów turystycznych stanowi sprzęt do uprawiania sportów zimowych: narty oraz buty narciarskie. Są to bardzo popularne artykuły turystyczne, które znajduje się w posiadaniu prawie wszystkich badanych grup zawodowych. Jedynie gospodarstwa domowe milicjantów, wojskowych oraz osób bez zawodu nie posiadają butów narciarskich. Najwyższymi wskaźnikami wyposażenia w sprzęt do uprawiania sportów zimowych charakteryzują się gospodarstwa domowe studentów, najniższymi zaś - gospodarstwa domowe pracowników fizycznych.

Sprzęt wędkarski znajduje się w posiadaniu wszystkich grup gospodarstw domowych, przy czym największe jego zasoby znajdują się w rodzinach inżynierów, techników i nauczycieli. Na 100 gospodarstw tej grupy zawodowej przypadało ponad 40 sztuk tych artykułów. Najmniejsze zainteresowanie tego rodzaju sprzętem wykazały gospodarstwa milicjantów, wojskowych oraz osób bez zawodu.

Przedstawiona wyżej analiza zasobów sprzętu turystycznego, wskazuje na zróżnicowanie w stanie posiadania pewnych grup artykułów turystycznych w zależności od takich czynników, jak: przeciętne miesięczne dochody całego gospodarstwa, zawód oraz wykształcenie głowy rodziny. Wskazuje to na odmienne preferencje turystyczne poszczególnych gospodarstw domowych młodych małżeństw.

8. Zakończenie

Przedstawione rozważania są efektem badań ankietowych przeprowadzonych po raz kolejny w panelu gospodarstw domowych młodych małżeństw. W tym etapie badań rozszerzono problematykę o zagadnienia turystyki krajowej oraz zagranicznej i pogłębiono tematykę dotyczącą zasobów i zamiarów zakupu dóbr trwałego użytku. Uzyskane od respondentów wypowiedzi oraz zgłoszone preferencje uzależnione są od wielu cech ekonomicznych, społecznych i demograficznych, charakterystycznych dla badanej grupy gospodarstw. W okresie minionego roku /tj. od poprzedniego badania/, nastąpiły pewne zmiany w panelu. Z różnych powodów /rozwoły, wyjazdy/ zmniejszyła się nieco liczebność panelu a zarazem zwiększyła się liczba posiadanych dzieci. Etap ekspansji charakteryzuje się między innymi wysokimi wskaźnikami przyrostu naturalnego. Zwiększyły się dochody badanych gospodarstw w stopniu wyższym niż średnio w kraju, chociaż spadły one w przeliczeniu na 1 osobę. Nie zaobserwowano natomiast zmian w rozkładach według poziomu wykształcenia oraz wykonywanego zawodu. Wymienione powyżej zmiany wpływały na zachowania i preferencje gospodarstw domowych w odniesieniu do wielu obszarów turystyki. Na gruncie przeprowadzonych badań warto sformułować propozycje usprawnienia funkcjonowania podmiotów turystyki w zakresie obsługi gospodarstw domowych młodych małżeństw. Posiadanie małych dzieci a także odbywanie służby wojskowej przez mężczyzn powoduje, że gospodarstwa młodych małżeństw wymagają szczególnego potraktowania. Z wypowiedzi respondentów wynika, że ich aktywność turystyczna jest niewielka. W związku z tym warto rozważyć możliwość stosowania ulgowych opłat za wczasy w okresach posezonowych. Przedszkolny wiek posiadanych dzieci umożliwia tym gospodarstwom wyjazdy w maju a także we wrześniu. Z punktu widze-

nia efektywności ekonomicznej przedsiębiorstw turystycznych korzyś-
niej jest, aby ośrodek wczasowy przyjmował poza sezonem po niż-
szych cenach niż pozostawał pusty. Badane gospodarstwa wypowia-
dały się także za przystosowaniem niektórych ośrodków do przy-
jmowania małżeństw z małymi dziećmi. Niejednokrotnie wskazywano
na konflikty oraz niezadowolenie wynikające z łącznego kwatero-
wania grup gospodarstw znajdujących się w różnych etapach cyklu
trwania.

Uprawianie turystyki przynosi rozliczne korzyści nie tylko in-
dywidualne, ale również ogólnospołeczne. Szczególnie wobec za-
nieczyszczenia miast oraz aktualnego trybu życia, ruch na po-
wietrzu jest ze wszech miar wskazany. Właśnie w trosce o zdrowie
i sprawność fizyczną społeczeństwa trzeba się w pierwszej kolej-
ności troszczyć o gospodarstwa najmłodsze. Chodzi bowiem o nawyki
uprawiania turystyki, a to wymaga zespołu działań nie tylko ekono-
micznych, ale także propagandowych. Niewielki udział gospo-
darstw młodych małżeństw w wypoczynku sobotnio-niedzielnym oraz
codziennym wymaga aktywnego oddziaływania w celu przełamania
tych faktów. Celowe byłoby zagwarantowanie oraz rozpropagowanie
dostępnych połączeń komunikacyjnych do podmiejskich terenów wy-
poczynkowych. Dla gospodarstw młodych małżeństw nie są przecież
dostępne zatłoczone środki komunikacji /wózki, bagaże/. Ważne
jest ponadto takie projektowanie przestrzenne miast i osiedli,
aby znalazły się obszerne tereny dla codziennej rekreacji, głów-
nie ludzi starszych oraz młodych małżeństw z małymi dziećmi.
Konieczne jest wyłączenie pewnych terenów dla czynnego korzysta-
nia z pobytu na powietrzu przez omawiane grupy gospodarstw /np.
osobne drogi do jazdy rowerem/.

Opisana sytuacja dochodowa gospodarstw młodych małżeństw oraz brak własnych mieszkań powodują, że niewielkie są zasady i zamiary zakupu dóbr trwałego użytku wśród badanych respondentów. Substytutem własnego sprzętu jest możliwość jego wypożyczenia, co funkcjonuje w zakresie niektórych dóbr trwałych, służących turystyce. Warto dążyć do rozwoju wypożyczalni sprzętu turystycznego, na zasadach rozwiązań indywidualnych, a nie ośrodków państwowych lub przyzakładowych. Prowadzenie wypożyczalni nie może być jednak obłożone podatkami, bowiem wówczas ceny usług będą niewspółmiernie wysokie. Ponadto dla gospodarstw domowych młodych małżeństw mogą być stosowane różnorodne ulgi związane z korzystaniem z wypożyczalni sprzętu.

Istotnym zagadnieniem jest również proponowanie różnorodnych form turystyki wśród ogółu ludności, w tym także wśród gospodarstw młodych małżeństw. Z badań wynika, że gospodarstwa wskazują brak czasu jako przyczynę niskiej aktywności turystycznej. Tymczasem sporo czasu przeznaczają się na oglądanie programów telewizyjnych i traci się z powodu mało sprawnej organizacji prac domowych. Działania propagandowo-informacyjne prowadzone w tym kierunku mogą przyczynić się do zwiększenia rozmiarów czasu wolnego i zaktywizowania turystyki. Jest to tym bardziej istotne, że obserwujemy w Polsce wysoki przyrost naturalny oraz dużą liczbę corocznie zawieranych małżeństw. Nawyki i przyzwyczajenia, a także wzory zachowań kształtowane w tych gospodarstwach wpływają na sposób funkcjonowania całego społeczeństwa w przyszłości.

B i b l i o g r a f i a

1. Adamczyk-Karpińska H., Ciągłe się ślizgamy, Weekendy, IMT, Światowid 1985, nr 3.
2. Bosiacki S., Rekreacja codzinna i cotygodniowa mieszkańców Poznania, Kronika Wielkopolski 1983, nr 2.
3. Bosiacki S., Zapotrzebowanie na towary związane z turystyką i wypoczynkiem w wybranych krajach RWPGR, IHWiU, Warszawa 1979.
4. Budżety gospodarstw domowych w 1985 roku, GUS, Warszawa 1986.
5. Dryll J., Czasy nie wczasy?, Życie Gospodarcze 1983, nr 19.
6. Dryll J., Wczasy od kulis, Życie Gospodarcze 1984, nr 21.
7. Głowacki A., Turystyka w kolejce, Życie Gospodarcze 1984, nr 21.
8. Januszek H., Potrzeby i preferencje pracowników w zakresie wypoczynku i rekreacji w świetle ich własnych opinii. W: Uwarunkowania i organizacja wypoczynku i rekreacji pracowników, Materiały na konferencję, Poznań 1984.
9. Jelnicka K., Wyjazdy weekendowe mieszkańców miast polskich w latach 1981-1982, Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki, Warszawa 1984, nr 4.
10. Mikołajczak Z., Wolne dni szansą rozwoju turystyki, Rada Narodowo-Gospodarcza 1981, R. 9, nr 11.
11. Nowakowska A., Sezonowość wyjazdów turystycznych zagranicę /na przykładzie zagranicznej turystyki wyjazdowej mieszkańców miejskiego woj. krakowskiego/, Ruch Turystyczny 1981, z. 1/2.
12. Ostrowski S., Zagraniczna turystyka wyjazdowa w 40-lecie PRL, Biuletyn Głównego Komitetu Turystyki, Warszawa 1985.
13. Sackiewicz D., Popyt na sprzęt turystyczny w 1990 roku, IHWiU, Warszawa 1976.

14. Walicki R., Na wczasy jeżdżą bogaci?, Zarządzanie 1985, nr 2.
15. Walicki R., Polityka społeczna zakładów pracy w sferze wypoczynku urlopowego, IPiSS, Warszawa 1985.
16. Wesołowski J., Kursy walut a efektywność ekonomiczna turystyki zagranicznej, Finanse 1980, nr 11.
17. Wyjazdy 85 Bułgaria, IMT Światowid 1985, nr 1.
- 18.

S p i s t a b e l

Tabela nr	Tytuł	str.
2.1.	Ludność P _o lski i małżeństwa nowo zawarte w latach 1975 - 1985.....	8
2.2.	Gospodarstwa domowe młodych małżeństw według wieku głowy gospodarstwa.....	16
2.3.	Liczebność badanych gospodarstw domowych.....	17
2.4.	Liczba posiadanych dzieci w badanych gospodar- stwach.....	17
2.5.	Wiek dzieci w badanych gospodarstwach młodych małżeństw.....	18
2.6.	Rozkład badanych gospodarstw według poziomu wykształcenia.....	20
2.7.	Miejsce zamieszkania badanych gospodarstw dom.	20
2.8.	Badane gospodarstwa według zawodu głowy gospo- darstwa.....	21
2.9.	Rozkład badanych gospodarstw według poziomu dochodu miesięcznego.....	23
2.10.	Korzystanie z pomocy finansowej przez badane gospodarstwa domowe.....	24
3.1.	Struktura długości urlopu w badanej zbiorowoś- ci gospodarstw domowych.....	27
3.2.	Ilość dni urlopu przeznaczonych na uprawianie turystyki w zależności od ilości dzieci w gos- podarstwie domowym.....	28
3.3.	Preferowane formy wypoczynku urlopowego w za- leżności od wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.....	30
3.4.	Preferowane formy wypoczynku urlopowego młodych małżeństw w zależności od długości urlopu męża	32
3.5.	Preferowane formy wypoczynku urlopowego w za- leżności od liczby dzieci w gospodarstwie dom.	33

Tabela nr	Tytuł	str.
3.6.	Preferowane formy wypoczynku urlopowego w zależności od dochodu gospodarstwa domowego.....	35
3.7.	Najważniejsze cele realizowane w ramach wypoczynku urlopowego w zależności od wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.....	36
3.8.	Najważniejsze cele realizowane w wypoczynku urlopowym w zależności od liczby dzieci w gospodarstwie domowym.....	37
3.9.	Wpływ zakładu pracy na terminy wykorzystywania urlopu według wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.....	40
3.10.	Ocena dwutygodniowych wczasów jako formy wypoczynku urlopowego według wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.....	41
3.11.	Wpływ liczby dzieci na ocenę wczasów dwutygodniowych jako formy wypoczynku urlopowego.....	42
3.12.	Wpływ długości posiadanego urlopu na ocenę dwutygodniowych wczasów jako formy wypoczynku urlopowego.....	43
3.13.	Stosunek respondentów do propozycji dzielenia urlopu na części letnią i zimową według wykształcenia głowy gospodarstwa.....	44
3.14.	Stosunek do propozycji dzielenia urlopu na część letnią i zimową w zależności od jego długości...	45
3.15.	Stosunek respondentów do propozycji dzielenia urlopu na część letnią i zimową w zależności od liczby posiadanych dzieci.....	45
3.16.	Preferowane kierunki wyjazdów urlopowych w zależności od wieku głowy gospodarstwa domowego...	47
3.17.	Preferowane kierunki wyjazdów urlopowych w zależności od wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.....	48

Tabela nr	Tytuł	str.
3.18.	Preferowane kierunki wyjazdów urlopowych w zależności od liczby dzieci w gospodarstwie domowym	49
3.19.	Preferowane kierunki wyjazdów urlopowych w zależności od długości posiadanego urlopu.....	49
3.20.	Wpływ wykształcenia głowy gospodarstwa domowego na wybór miejscowości, w której spędza ono urlop wypoczynkowy.....	50
3.21.	Wpływ liczby dzieci w gospodarstwie domowym na wybór miejscowości, w której spędza ono urlop wypoczynkowy.....	51
3.22.	Wpływ długości posiadanego urlopu na wybór miejscowości do jego spędzania.....	52
3.23.	Czynniki kształtujące sposób wyk spędzania urlopu w opinii respondentów według wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.....	54
3.24.	Czynniki kształtujące sposób spędzania urlopu w opinii respondentów w zależności od ilości posiadanych dzieci.....	55
3.25.	Czynniki kształtujące sposób spędzania urlopu w opinii respondentów w zależności od długości urlopu.....	56
3.26.	Kryteria wyboru oferty urlopowej w zależności od wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.....	57
3.27.	Kryteria wyboru oferty urlopowej w zależności od liczby dzieci w gospodarstwie domowym.....	58
3.28.	Kryteria wyboru oferty urlopowej w zależności od długości urlopu.....	59
3.29.	Dotychczasowy sposób spędzania urlopu według subiektywnej oceny respondentów w zależności od liczby dzieci w gospodarstwie domowym.....	60
4.1.	Uczestnictwo w turystyce zagranicznej.....	63

Tabela nr	Tytuł	str.
4.2.	Częstotliwość wyjazdów zagranicznych.....	64
4.3.	Kierunki wyjazdów zagranicznych.....	64
4.4.	Rodzaje wyjazdów zagranicznych.....	65
4.5.	Czy korzystają z urlopu bezpłatnego na wyjazd zagraniczny.....	65
4.6.	Motywy wyjazdów zagranicznych.....	66
4.7.	Łączna kwota przeznaczona w roku na turystykę.....	67
5.1.	Ilość wolnych sobót w badanej grupie gospodarstw..	78
5.2.	Preferencje w zakresie "małej turystyki"/w %/.....	78
5.3.	Rodzaje preferowanych imprez turystycznych/w %/...	80
5.4.	Najważniejsze cele turystyki sobotnio-niedzielnej /w %/.....	80
5.5.	Przyczyny wyboru miejsca w turystyce sobotnio-niedzielnej /w %/.....	81
6.1.	Wydatki na turystykę w badanych gospodarstwach domowych w 1986 roku w zależności od wykształcenia głowy gospodarstwa.....	91
6.2.	Wydatki na turystykę w badanych gospodarstwach domowych w 1986 roku w zależności od liczby posiadanych dzieci.....	9 3
6.3.	Wydatki na turystykę w badanych gospodarstwach domowych w 1986 roku w zależności od długości urlopu głowy gospodarstwa.....	93
7.1.	Wypożyczenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w sprzęt turystyczny w latach 1986 i 1987 / w sztukach na 100 gospodarstw domowych/.....	98
7.2.	Zamiary zakupu sprzętu turystycznego przez gospodarstwa domowe młodych małżeństw w świetle wyników badań z 1986 i 1987 roku /w sztukach na 100 gospodarstw domowych/.....	101

Tabela nr	Tytuł	str.
7.3.	Gospodarstwa domowe młodych małżeństw nie mające możliwości wypożyczenia sprzętu turystycznego /w sztukach na 100 gospodarstw/.....	103
7.4.	Zamiary zakupu sprzętu turystycznego przez gospodarstwa młodych małżeństw według przewidywanego roku zakupu /w sztukach na 100 gospodarstw/....	104
7.5.	Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w sprzęt turystyczny według przeciętnego miesięcznego dochodu /w sztukach na 100 gospodarstw/.....	106
7.6.	Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w sprzęt turystyczny według wykształcenia głowy gospodarstwa /w sztukach na 100 gospodarstw/.....	111
7.7.	Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w sprzęt turystyczny według zawodu głowy gospodarstwa /w sztukach na 100 gospodarstw/...	114

S p i s w y k r e s ó w

Wykres nr	Tytuł	str.
7.1.	Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w niektóre artykuły turystyczne w 1986 i 1987 roku.....	99
7.2.	Zamiary zakupu wybranych artykułów turystycznych przez gospodarstwa domowe młodych małżeństw w 1986 i 1987 roku.....	102
7.3.	Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w wybrane artykuły turystyczne według przeciętnego miesięcznego dochodu.....	107
7.4.	Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w wybrane artykuły turystyczne według wykształcenia głowy gospodarstwa.....	112
7.5.	Wyposażenie gospodarstw domowych młodych małżeństw w wybrane artykuły turystyczne według zawodu głowy gospodarstwa.....	115

BIBLIOTEKA IV
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych